

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

**Vývoj dítěte v
homoparentální rodině
(ve světle výzkumů)**

Bakalářská práce

Karla Tóthová

2017

Vedoucí práce:

PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.

Ráda bych zde poděkovala vedoucí své práce, paní PhDr. Haně Pazlarové, Ph.D., za její vstřícnost, cenné rady, pomoc a připomínky při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 9. 5. 2017

.....
Karla Tóthová

Anotace

Práce se zabývá vývojem dětí vychovávaných homosexuálními rodiči. Je zaměřena nejprve na představení modelu rodiny, přeměnu jejích struktur a funkcí v moderní společnosti a následně na náhradní formy péče o dítě. Dále je shrnut vývoj homoparentality a současné postoje společnosti k dané problematice. Hlavním cílem práce je sledování aspektů homoparentální výchovy a jejich případným vlivům na dítě, především v oblasti vývoje jejich identity. Nakonec tato přehledová studie shrnuje poznatky výzkumů zabývajících se homoparentalitou.

Klíčová slova: homoparentalita, náhradní rodinná péče, výchova dítěte, homosexuální rodiče, vývoj identity dítěte, ovlivňující faktory

Annotation

The study deals with the development of children raised by homosexual parents. First it is focused on introducing the family constitution, transformation of its structures and functions in the modern society, and then on the substitute care for child. Furthermore, the evolution of homoparentality and contemporary attitudes of society towards the current issue are summarized. Main goal of this paper is to monitor the aspects of child's upbringing in a homoparental family and its possible influence on the child especially on the development of the child's identity. Lastly this review study summarizes findings of researches concerned with homoparentality.

Keywords: homoparentality, foster care, child's upbringing, homosexual parents, development of child's identity

Obsah

Úvod	6
1. Rodina a její funkce	8
2. Náhradní péče o dítě	10
2.1. Ústavní péče	10
2.2. Náhradní rodinná péče	11
2.2.1. Pěstounská péče	12
2.2.2. Osvojení	12
3. Homoparentalita	14
3.1. Historie homosexuality	14
3.2. Homoparentalita ve světě	17
3.3. Homoparentalita v ČR	19
3.4. Postoje společnosti	20
4. Vývoj identity dítěte	22
4.1. Genderová identita	22
4.2. Sociální identita	25
5. Rozdíly ve výchovných stylech v gay a lesbických rodinách	27
5.1. Nahraditelnost mužských a ženských vzorů	28
5.2. Rodiny lesbických matek	29
5.3. Rodiny gay otců	30
6. Studie zabývající se homoparentalitou	32
6.1. Počátky studia tématiky v podání Greena (1978, 1986)	33
6.2. Odmítnutí negativního vlivu lesbických matek na své děti Taskerovou s Golombokovou (1994, 1996, 1997)	34
6.3. Cameronova tvrdá kritika homoparentality (1996)	36
6.4. Prokázání obdobného vývoje dětí v různých typech rodin Brewaeysovou (1997)	37
6.5. Potvrzení absence negativního vlivu homosexuálních rodičů na vývoj dítěte Pattersonovou (1992, 2000)	38
6.6. Nepřímý vliv homoparentality na vývoj dítěte podle Staceyové a Biblarze (2001, 2010)	39
Závěr	42
Seznam použitých zdrojů	45
Seznam příloh	51

Úvod

Rodiny, kde rodičovský pár sestává z homosexuálních partnerů, jsou v České republice stále poměrně tabuizovaným tématem. Novelizace zákona o registrovaném partnerství dala všem homosexuálům alespoň jako jednotlivcům možnost adopce. To, a také momentálně nejvíce aktuální téma týkající se gay-lesbické komunity - tzv. přiosvojení, znovu otevřelo diskuzi o dopadu výchovy gay či lesbickým párem na vývoj dítěte.

Začaly se objevovat ostré komentáře na konto homoparentálních rodin ze strany některých lidí, nejen mezi uživateli sociálních sítí, ale i veřejně známými osobnostmi. Zdá se mi však, že lidé zastávající v této otázce odmítavý postoj, se řídí často více než zájmem dítěte spíše svým negativním názorem na homosexualitu, nebo předsudky a myšlenkami zapříčiněnými neinformovaností ohledně dané problematiky. Vyváženost rodiny tvořené heterosexuálním rodičovským párem, je nezpochybnitelná. V dnešní době ale neustále přibývá neúplných rodin a v životě nemalého počtu dětí hraje významnou roli i ústavní péče. Nabízí se tedy myšlenky, že právě homosexuální páry s touhou po potomkovi, do jehož výchovy by s nejlepšími záměry vkládali veškeré své úsilí, by mohli poskytnout dítěti stejně kvalitní zázemí, jako některé jiné rodiny. Přesto ale nelze vyloučit námitky, že výchova v takové rodině přeci jen dítě pravděpodobně minimálně v některých směrech ovlivní. Z toho důvodu jsem se rozhodla objektivně nahlédnout na tuto tematiku skrze rešerši dostupných výzkumů na toto téma.

Co se struktury mé práce týče, je tvořena šesti kapitolami. Zpočátku se zabývám samotnou problematikou termínu rodina a funkcí s ní spojených, a také vymezením pojmu nukleární rodina, která bude z hlediska výchovy mým hlavním zájmem. Dále jsem se rozhodla nahlédnout na druhy náhradní péče o dítě. Pro představu se krátce věnuji aspektům ústavní výchovy a počtu dětí, kterých se týká. Poté nastíním formy náhradní rodinné péče a možnosti jejího vzniku, což je zároveň jedna z variant vzniku homoparentální rodiny. Následující kapitola se již věnuje homoparentalitě jako takové. Pro lepší pochopení situace a postavení homoparentality ve světě i v ČR jsem se nejprve zaměřila na historický vývoj pohledů na samotnou homosexualitu. V závěru třetí kapitoly zmiňuji postoje soudobé společnosti k výchově

dětí homosexuálními páry, konkrétně v České republice. Čtvrtá kapitola už cílí na samotné děti homosexuálních rodičů a zabývá se vývojem jejich identity. V páté kapitole se zamýšlím nad vlivem různých výchovných stylů na dítě a absencí mužského či ženského vzoru ve výchově lesbickými matkami a gay otci. Porovnávám také rozdíly ve výchově v těchto dvou typech homoparentálních rodin. Poslední kapitola srovnává výzkumy zabývající se danou tematikou. V závěru shrnuji poznatky z celé práce a předkládám názory a podněty pro další diskusi.

Ze zdrojů jsem se ve své práci nejprve opírala nejvíce o publikace Zdeňka Matějčka. Základní informace na různá témata jsem často čerpala z Giddensovy *Sociologie* a Petruskova *Velkého sociologického slovníku*. V mnoha případech jsem také vycházela z Bowlbyho teorie vazby a některých Freudových poznatků týkajících se utváření osobnosti. Dále mi byly velkou oporou díla Janošové, Poláškové, Sobotkové, Procházky, Čápa, Fafejty a dalších. Co se odborných článků týče, za nejprínosnější jsem shledávala publikace v *Sociologickém časopisu* a amerických žurnálech, uveřejněné zejména v databázi JSTOR. Z internetových zdrojů bych nejvíce vyzdvihla stránky Ministerstva práce a sociálních věcí, PROUD, ILGA a UNICEF. Ze všech podkladů pro svou práci přikládám největší význam výzkumům shrnutým také v šesté kapitole, nejvíce pak autorům Stacey, Biblarz, Golombok, Tasker, Patterson, Green a dalším.

1. Rodina a její funkce

Pro rodinu jako takovou existuje řada definic z různých vědních oborů. Záleží tedy na tom, z jakého hlediska se na problematiku díváme. V sociologii lze v současné době rodinu označit jako základní článek společnosti. Hlavní její funkcí je přivádět na svět nové potomky v rámci zachování lidské rasy. Základem každé tradiční rodiny by tedy měl být partnerský pár, tvořený zpravidla mužem a ženou. Soužití takového páru s jejich potomky v jedné domácnosti je označováno za rodinu „nukleární,“ zahrnujeme-li i další příbuzenské vztahy, mluvíme pak o rodině „širší.“ Ve své práci se zaměřím pouze na rodinu nukleární, protože zde probíhají každodenní interakce, existují hluboké vazby a její členové se tedy vzájemně nejvíce ovlivňují.

Kromě reprodukční funkce má taková rodina za úkol potomky i hmotně zajistit, poskytnout jim stabilní citové zázemí a vytvořit podmínky pro jejich úspěšnou socializaci. Dítě si na základě prostředí, ve kterém vyrůstá, vytváří vzory chování a formuluje své hodnoty, normy a cíle. Lze tedy říct, že rodina udává dítěti jeho sociální a kulturní kapitál, od kterého se pak zpravidla odvíjí způsob jeho života. V dnešní době však tento vliv rodiny značně oslabuje.¹

Od příchodu industrializace lze ve společnosti pozorovat velké změny, které daly podklady pro počátky tzv. krize rodiny. Na rozdíl od dříve běžných smluvených sňatků mají dnes lidé možnost svobodné volby partnera, kterou činí obvykle na základě vzájemné přitažlivosti a kvalitě interpersonálních vztahů. Přirozenou autoritou rodiny už nemusí být nutně otec, ale oba rodiče. Původní funkce tradiční domácnosti mohou být nahrazeny jinými institucemi, roste rozvodovost a počet neúplných rodin. To je považováno za velký sociologický problém, zejména z hlediska důležitosti obou rodičovských rolí při výchově dítěte.²

„Převládá názor, že pro duševní zdraví je nezbytné, aby kojeneček a později malé dítě prožívalo vřelý, intimní a nepřerušovaný vztah s matkou (nebo s její trvalou náhradou), v němž oba nacházejí uspokojení a radost,“ tvrdí John Bowlby v souvislosti se svou Teorií citové vazby. Domnívá se, že pokud je potřeba blízkého vztahu s rodiči

¹ PETRUSEK, Miloslav a kol., 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 8071841641. s. 940-944

² SINGLY, François de, 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál. ISBN 8071782491. s. 48-49

nenaplněna, může vzniknout určitý typ neurózy, která pak daného jedince může doprovázet celý život.³ Během svých výzkumů se mimo jiné opíral i o Freudovy studie, podle kterých je rané dětství dítěte, zejména období mezi prvním a třetím rokem života, klíčové pro vývoj jeho osobnosti, především z důvodu jeho velké citlivosti, vnitřní nezralosti a neschopnosti postavit se sám za sebe. Dítě se tedy nedokáže řádně vyrovnat s traumatickými událostmi, které by pro něj v pozdějším věku byly téměř zanedbatelné. Pro dítě je tedy velmi důležité pevné zázemí, tvořené rodiči nebo případně i jinými osobami, které by byly schopny vytvořit vhodné podmínky pro vývoj dítěte.⁴

³ BOWLBY, John. 2010. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. 2. Praha: Portál. ISBN 9788073676704. s. 9, 24

⁴ FREUD, Sigmund a Katherine JONES. 1967. *Moses and monotheism*. Copyright renewed. New York: Vintage Books. ISBN 9780394700144.

2. Náhradní péče o dítě

V případě, že se dítě dostane do situace, kdy se mu nedostává péče rodičů, svěřuje se pak jeho výchova na základě rozhodnutí orgánu pro sociálně-právní ochranu dětí do náhradní péče, která má za cíl co nejlépe nahradit dítěti přirozené rodinné prostředí. Nejčastějšími důvody, proč může takováto situace nastat, jsou zanedbávání či nezvládnutí výchovy zapříčiněné jistým selháním rodičů, kdy lze mluvit o sociálním osiření, případně pak úmrtí rodičů.⁵ Náhradní péči lze rozlišovat na dva různé typy, a to na péči ústavní a rodinnou.

2.1. Ústavní péče

Ústavní péče představuje formu kolektivní výchovy, kdy dítě vyrůstá zcela mimo rodinné prostředí. Jeho náhradu představují nejčastěji dětská centra a dětské domovy. Děti s poruchami chování, jejichž výchova je nezvladatelná, či spáchaly trestný čin, mohou být umístěny do diagnostických, respektive výchovných ústavů.⁶

V ústavní péči se děti učí schopnostem pro samostatný život, k čemuž je často využíván systém tzv. umělého domova, kdy členové zařízení tvoří jednotlivé rodinné skupinky s danými rolemi a všichni se podílí na jejich chodu. Avšak i přesto, že se ústavní péče snaží poskytnout dětem určitou životní jistotu a stabilitu a co nejvíce jim nahradit rodinné prostředí, není to vhodným dlouhodobým řešením.⁷ Chybí zde totiž možnost navázání intenzivní citové vazby, o kterou opírá John Bowlby své teorie.⁸ V důsledku nedostatku lásky a vřelosti tak nejsou patřičně naplňovány duševní potřeby dětí, které mohou být tím pádem ohroženy deprivacním syndromem. Tyto podněty pak mohou vést k nepříznivému socioemočnímu vývoji osobnosti, což může zapříčinit následné obtíže v sociálních kontaktech, zvýšenou pravděpodobnost výskytu

⁵ MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál. ISBN 8071783048. s. 31

⁶ MATOUŠEK, Oldřich, 1999. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850761. s. 63-81

⁷ Tamtéž. s. 19-24

⁸ BOWLBY, 2010.

duševního onemocnění, snížený inteligenční kvocient, či špatný somatický vývoj. Takovéto poruchy ve vývoji způsobené výchovou dítěte v ústavní péči, zejména v raném dětství, jsou již nenapravitelné.⁹

Počet dětí žijících v ústavní péči ve světě je větší než 2 miliony¹⁰, z toho v České republice jde o více než 20 tisíc.¹¹ V některých situacích je trvalé zařazení dítěte do ústavní péče nevyhnutelné. Ve většině případů je ale prioritou podpora biologické rodiny ve vlastní péči o dítě. V případě ohrožení dítěte v původním výchovném prostředí je pak úkolem státu nalezení vhodného zázemí pro vývoj dítěte v rodině náhradní.¹²

2.2. Náhradní rodinná péče

Do náhradní péče je dítě svěřováno novým opatrovníkům na základě jejich volby a svobodného rozhodnutí. Přislíbují tím své nejlepší snahy o zajištění plnohodnotné péče v prostředí co nejvíce nahrazujícím přirozenou rodinu. Podmínkou je jejich způsobilost k právním úkonům.¹³

Výchova dítěte může být svěřena do péče jiné fyzické osobě nežli rodičům, avšak v této situaci je stále zachována jejich vyživovací povinnost a rodičovská zodpovědnost k dítěti. Stejně tak zůstávají rodiče i nadále zákonnými zástupci dítěte. V případě, kdy jsou rodiče zbaveni své zodpovědnosti, je pro dítě stanoven poručník, kterým je zpravidla někdo z osob příbuzných nebo blízkých. Dalšími formami náhradní rodinné péče jsou pěstounská péče a adopce.

⁹ LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK, 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum. ISBN 9788024619835. s. 16-22, 299-308

¹⁰ UNICEF, 2009. *Progress for children: a report card on child protection*. Num 8. New York: UNICEF. ISBN 9789280644395. s. 19. Dostupné také z: https://www.unicef.org/publications/files/Progress_for_Children-No.8_EN_081309.pdf

¹¹ MPSV, 2014. *Informace o sociálních zařízeních pro děti* [online]. Praha [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7513>

¹² MPSV, 2011. *Vývoj dětí v náhradních formách péče* [online]. Praha [cit. 2017-03-08]. ISBN 9788074210402. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13150/nahradni_pece.pdf. s. 46

¹³ KOVAŘÍK, Jiří, 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál. ISBN 8071789577. s. 21

2.2.1. Pěstounská péče

Do pěstounské péče jednotlivci či páru připadají děti, které nejsou právně volné, nebo pro které se nenajde žádný vhodný osvojitel (viz následující podkapitola). Mluvíme tedy o dětech, jejichž rodiče nebyli, ať už dobrovolně nebo na základě rozhodnutí soudu, zbaveni svých rodičovských povinností. Pěstoun pak zastupuje rodiče ve výkonu jejich povinností, nevztahuje se na něj však vyživovací povinnost. Na zajištění výchovy dítěte dostává pěstoun příspěvek v podobě dávek pěstounské péče, dále příspěvek při převzetí, na úhradu potřeb dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Při odchodu z pěstounské péče je také mladému člověku vyplacen jednorázový příspěvek pro vstup do samostatného života. Pěstounská péče končí dovršením plnoletosti dítěte nebo může být zrušena rozhodnutím soudu. Můžeme se ale setkat i s pěstounskou péčí pouze na přechodnou dobu, která obvykle trvá nejdéle jeden rok.¹⁴

2.2.2. Osvojení

Osvojení je možné pouze v případě právně volných dětí, vůči kterým byli biologičtí rodiče zbaveni svých povinností, nebo vůči kterým se rodiče své odpovědnosti zřekli. O adopci soud rozhoduje na základě žádosti potencionálních nových rodičů, kteří musí o dítě nejprve alespoň šest měsíců pečovat na vlastní náklady,¹⁵ kdy se jedná o tzv. předadopční péči. Dítě pak připadá do nové rodiny, která mu je schopna zajistit stabilní prostředí, výchovu a pevné citové vazby.¹⁶

Osvojením vznikne plnohodnotný vztah mezi dítětem a rodiči, potažmo i dalšími příbuznými osvojitelů a zároveň tak nabývají noví rodiče vůči dítěti plné zodpovědnosti, včetně vyživovací. Vztahy k původní rodině zanikají. Dítě může osvojit jedinec nebo manželský pár po vzájemné dohodě. Zároveň je potřeba souhlasu

¹⁴ MPSV, 2013. *Formy náhradní rodinné péče* [online]. Praha [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14501>

¹⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník - § 829 odst. 2. In: *Sbírka zákonů*

¹⁶ MATĚJČEK, Zdeněk a kol., 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 8071786373. s. 13-14

zákonného zástupce dítěte či jeho biologického rodiče. Souhlas biologických rodičů není nutný jen v případě, že o dítě nejví zájem.¹⁷

Do doby tří let od jeho schválení je možné osvojení na návrh osvojitelů či osvojence po rozhodnutí soudu zrušit, čímž by se obnovil původní příbuzenský poměr. Po uplynutí tří let od rozhodnutí již osvojení zrušit nelze, na návrh osvojitele může být nezrušitelnost adopce uznána i dříve před uplynutím této lhůty.¹⁸ Tehdy je navrhován, zápis osvojitelů v matrice namísto biologických rodičů osvojence. Odstraní se tím tedy všechny formální zmínky o tom, „že se nezletilé dítě nestalo členem rodiny v důsledku pokrevního poměru, nýbrž osvojením.“¹⁹

V případě, že dítě nelze vychovávat v náhradní péči, nebo se pro něj nedaří najít vhodnou náhradní rodinu v zemi jeho původu, přichází možnost mezinárodního osvojení dítěte do ciziny (v ČR od r. 2000).²⁰ Tato možnost ale nastává až po minimálně šesti měsících neúspěšného hledání náhradní rodiny v České republice. Pak ještě následuje důkladný výběr vhodných náhradních rodičů z mnoha zájemců v zahraničí. Děti se tak dostávají do péče nové rodiny v zahraničí nejčastěji ve věku od jednoho až do devíti let.²¹

Z hlediska získání plnohodnotné rodiny je pro dítě osvojení nejlepší volbou náhradní péče. Zájem o adopci v České republice ale upadá a četnost dětí adoptovaných do zahraničí se zvyšuje. Z důvodu delšího procesu, a tím pádem pozdější příležitosti pro dítě k navázání vazby na nové rodiče, je však hledání náhradních rodin v zemi původu před mezinárodní adopcí stále upřednostňováno. Přesto je počet dětí v ústavní péči mnohem vyšší, než počet žadatelů o adopci v Česku.²² Vystávají tedy myšlenky o rozšíření možností osvojení v ČR. Stále více se nabízí i zařazení homosexuálních párů mezi potencionální žadatele, toto téma však s sebou nese spoustu otázek, kterým se budu věnovat v následujících kapitolách.

¹⁷ MPSV, 2013. *Formy náhradní rodinné péče* [online]. Praha [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14501>

¹⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů*

¹⁹ MATĚJČEK a kol. 2002. s. 14

²⁰ Tamtéž. s. 14-15

²¹ UMPOD. *Mezinárodní osvojení do ciziny* [online]. [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/mezinarodni-osvojeni-do-ciziny/>

²² MPSV, *Sociálně-právní ochrana dětí: Statistiky* [online]. [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>

3. Homoparentalita

„Termín homoparentalita byl poprvé použit v druhé polovině devadesátých let francouzskými aktivisty.“²³ Označuje rodiny s rodiči stejného pohlaví. Jedná se tedy o „rodiny tvořené homosexuálním párem, které mohou mít ve své péči děti z předchozích heterosexuálních manželství, za svobodna, v adopci či po asistované reprodukci.“²⁴ Podle toho rozlišujeme homoparentální rodiny smíšené a plánované.²⁵ Pro lepší nahlédnutí do problematiky života gayů a lesbických žen a jejich rodin, považují za vhodné nejprve zmínit předcházející vývoj postojů k homosexualitě jako takové.

3.1. Historie homosexuality

Termín homosexualita, označující sexuální orientaci a citové vazby na osoby stejného pohlaví, použil poprvé psycholog a spisovatel Karl-Maria Benkert v roce 1869²⁶, avšak jevy homosexuálního chování můžeme sledovat už od počátku lidstva. Podle N. J. Peterse, který se opíral o Darwinovu teorii evoluce a přirozeného výběru, existovala náklonnost jedinců ke stejnému pohlaví dokonce ještě před příchodem člověka, u našich opičích předchůdců i jiných zvířecích druhů.²⁷

Na základě jeskynních maleb a jiných nepsaných i ústních pramenů lze předpokládat, že byla homosexualita součástí různých pravěkých rituálů, stejně jako kulturních zvyků přírodních etnik a kmenových náboženství.²⁸ Jedny z nejstarších dochovaných zmínek o homosexualitě pochází z Babylonské říše, kde byla dle

²³ POLÁŠKOVÁ, Eva, 2009. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 9788021050136. s. 33 (Minot, 2000)

²⁴ SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788073672508. s. 190

²⁵ Tamtéž. s. 190

²⁶ PETRUSEK, Miloslav a kol., 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 8071841641. s. 383

²⁷ PETERS, N. J., 2006. *Conundrum : the evolution of homosexuality*. Bloomington, Ind.: Authorhouse. ISBN 1420893386. s. 31-35

²⁸ JANOŠOVÁ, Pavlína, 2000. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. V Praze: Karolinum. ISBN 8071849545. s. 35-37

Chammurapiho zákoníku trestána kastrací. Odsuzující postoj byl také zaujímán v Číně či ve starověkém Egyptě, což dokládá legenda o boji mezi bohy Horem a Suchetem.²⁹ Tolerance a přijetí se pak homosexualita dočkala až v antickém Řecku. Vztah muže a ženy byl chápán jako prostředek k reprodukci, spojení osob stejného pohlaví pak sloužilo výhradně k potěšení, o čemž hovoří například spisy Platóna a Sapphó. Velmi rozšířená zde byla zejména pederastie neboli pohlavní vztah zralého muže k mladému chlapci. Obdobné postoje k homosexualitě převládaly i v Římě, ovšem v omezenější míře a s horšími podmínkami pro ženy.³⁰

S příchodem středověku a rozšíření židovsko-křesťanské tradice se situace otočila. Na pohlavní styk se začalo opět nahlížet pouze jako na způsob rozmnožování, veškeré sexuální aktivity sloužící k pouhému potěšení byly odsuzovány. Podle bible byla homosexualita vykládána jako jeden z největších hříchů a trestala se smrtí. I přesto však existují zmínky o homosexuálním chování dokonce i mezi členy církve a aristokraty. Během období renesance a nástupu novověku byly svou orientací známy i některé slavné osobnosti, zejména pak umělci. Mírné uvolnění nastalo až nástupem osvícenství a rozvojem vědy. V 19. století byla homosexualita označena za duševní nemoc a její trestání se zmírnilo na věznění viníků. Několik aktivistů začalo vystupovat na její podporu, mezi nimi i mnoho slavných spisovatelů, hudebníků, a dalších.³¹

Příznivé vyhlídky ke zlepšení situace a rozvoj individuality a svobody jednotlivců narušily totalitní režimy. Vůči jakýmkoliv odlišnostem byly zaujímány nenávislné postoje. Ve fašistickém Německu začaly vznikat tzv. „růžové seznamy“ a podobně jako židé hvězdami byli homosexuálové označeni růžovými trojúhelníky. Během nacistické genocidy bylo odsouzeno přibližně 50 000 gayů. Ti se mimo jiné stávali oběťmi lékařských experimentů.³²

Po skončení druhé světové války byla homosexualita postupně dekriminálnízována, trestnou zůstávala dle trestního zákoníku pouze v případě styku

²⁹ ČESKÁ TELEVIZE, 2008. *Experiment: Homosexualita v dějinách* [online]. [cit. 2017-03-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/2814-homosexualita-v-dejinach/>

³⁰ FAJEJTA, Martin, 2004. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkiwicz. ISBN 8086768066. s. 82-85

³¹ JANOŠOVÁ, Pavlína, 2000. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. V Praze: Karolinum. ISBN 8071849545. s. 43-47

³² JANOŠOVÁ, 2000... s. 44-48

s nezletilou osobou. Ani to však neznamenalo konec diskriminace. Lidé s orientací na osoby stejného pohlaví se nesměli sdružovat a bylo zamezeno informovanosti veřejnosti o „nepovolených“ tématech. Vznikaly tím předsudky a negativní postoje.³³ Velkou podporu pro homosexuály představovaly studie amerického psychologa Alfreda Kinseyho (*Sexuální chování muže* - 1948, *Sexuální chování ženy* – 1953), jež detabuizovaly sexuální tematiku, a nabídly myšlenku, že homosexualita není sexuální úchylkou.³⁴

Postupem času se tak situace začala velmi uvolňovat. Další zlomový bod nastal v 80. letech, kdy byla objevena nemoc AIDS, jejíž šíření se dávalo za vinu právě homosexuálům. V reakci na to vzniklo několik nových hnutí a jejich aktivita se zasadila o akceptaci a toleranci homosexuálů ve společnosti.³⁵

V dnešní době byla již v mnoha zemích homosexualita zrovnoprávněna s heterosexuálními prostřednictvím možnosti uzavření manželství mezi osobami stejného pohlaví, nebo alespoň podobnému institutu, registrovaného partnerství, které má však nižší rozsah práv a povinností. Čím dál více bývá diskutována otázka adopce dětí stejnopohlavními páry. Zejména v rámci tohoto tématu se ale stále setkáváme ve společnosti s nepřijetím a odmítavým postojem.³⁶ V některých zemích světa, zejména v asijských a afrických státech, je dokonce homosexuální chování dodnes perzekuováno vězením, nebo i trestem smrti. Přístup jednotlivých států k homosexualitě je dán nejčastěji jejich náboženským vyznáním a způsobem výkladu svatých textů.³⁷

Sexuální orientace je osobní informací, kterou o sobě lidé nemusí sdělovat. Sdílnost této informace je nejčastěji ovlivněna právě postavením dané společnosti k otázce homosexuality. V průzkumech s tímto zaměřením vybírány náhodné vzorky respondentů, nelze je tedy objektivně vztahovat na celou populaci. Zjišťování

³³ Tamtéž. s. 48-49

³⁴ KINSEY INSTITUTE, *Dr. Alfred C. Kinsey* [online]. Indiana: The Trustees of Indiana University [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <https://kinseyinstitute.org/about/history/alfred-kinsey.php>

³⁵ FAFEJTA, Martin, 2016. *Sexualita a sexuální identita: sociální povaha přirozenosti*. Praha: Portál. ISBN 9788026210306. s. 84

³⁶ FAFEJTA, 2016... s. 87

³⁷ JANOŠOVÁ, 2000... s. 50-51, 77-78

zastoupení homosexuality ve světě je tedy velmi problematické. Nejčastěji se však uvádí 4 %.³⁸

3.2. Homoparentalita ve světě

I přesto, že se vzhledem k příznivému poválečnému vývoji postojů k LGBT (lesbickým, gay, bisexuálním a transgender) osobám zlepšila situace, někteří homosexuálové svou orientaci i nadále skrývali. V mnoha případech tak jednali z důvodu touhy po vlastním dítěti, která jim nemohla být vyplněna.³⁹

Jako první možnost se pro páry stejného pohlaví nabízelo svěření výchovy dítěte z předchozího manželství do péče homosexuálnímu rodiči.⁴⁰ Teprve po proměně chápání rodiny a společenského postavení gayů a leseb a nových možnostech, které přinesly rozvíjející se technologie zejména v oblasti asistované reprodukce, se mohlo začít hovořit o plánovaných homoparentálních rodinách.⁴¹ Osvojení bylo možné nejprve pouze pro jedince, bez ohledu na jejich sexuální orientaci, až poprvé v roce 1979 byla v Kalifornii schválena společná adopce páru gayů. Vyskytovaly se další podobné jednotlivé případy, a v roce 1997 se New Jersey stalo prvním státem, který oficiálně povolil společnou adopci dětí homosexuálními páry.⁴² Postupem času se přidávaly další státy a 26. 6. 2015 byla společně se stejnopohlavním manželstvím legalizována společná adopce ve všech Spojených státech amerických.⁴³ Kromě USA

³⁸ PROCHÁZKA, Ivo, 2002. *Coming out: průvodce obdobím nejistoty, kdy kluci a holky hledají sami sebe*. Brno: STUD. ISBN 8023888501. Dostupné také z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=14>

³⁹ BENKOV, Laura, 1994. *Reinventing the family: the emerging story of lesbian and gay parents*. New York: Crown Trade Paperbacks. ISBN 9780517884867. s. 1-6

⁴⁰ RIVERS, Daniel, 2010. "In the Best Interests of the Child": Lesbian and Gay Parenting Custody Cases, 1967-1985. *Journal of Social History* [online]. 43(4), 917-943 [cit. 2017-03-17]. Dostupné také z: http://www.jstor.org/stable/pdf/40802011.pdf?seq=1#page_scan_tab_contents

⁴¹ BECK-GERNSHEIM, Elisabeth, 2002. *Reinventing the family: in search of new lifestyles*. Malden, Mass.: Polity Press. ISBN 9780745622149. s. 2-4, 16-23

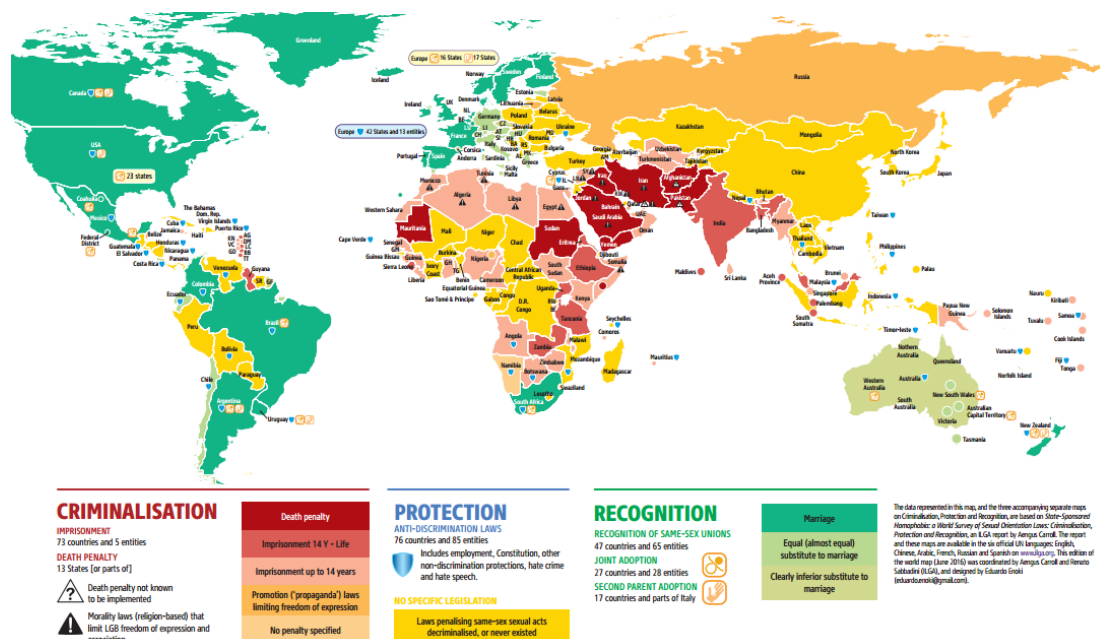
⁴² RUDOLPH, Dana, 2012. Milestones in LGBT parenting history. *Washington Blade* [online]. [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <http://www.washingtonblade.com/2012/10/11/milestones-in-lgbt-parenting-history/>

⁴³ SUPREME COURT OF THE UNITED STATES. *Obergefell v. Hodges*, 576 U. S. (2015). 14-556. Dostupné z: https://www.supremecourt.gov/opinions/14pdf/14-556_3204.pdf

je dnes společná adopce pro homosexuální páry povolena celkem ve více než 20 státech světa a v některých dalších je povolena alespoň adopce částečná.⁴⁴

Následující obrázek znázorňuje práva homosexuálů ve světě. Odstíny červené a oranžové barvy označují státy, kde je homosexualita trestána, žlutá barva pak státy, kde bylo soužití osob stejného pohlaví dekriminlizováno, nebo kde nikdy trestáno nebylo. V tmavě zeleně značených státech lze uzavřít homosexuální manželský sňatek, světlejší odstíny pak ukazují možnost uzavírání alespoň jiných svazků podobných manželství, avšak s menšími právními pravomocemi. Modré štítky náleží státům, kde se uplatňují antidiskriminační zákony, oranžové značky znázorňují možnosti adopce pro homosexuály.

Obrázek č. 1: Práva homosexuálů ve světě – mapa

Zdroj: ILGA: International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association, 2016. *Sexual Orientation Laws in the World – Overview* [online]. [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://ilga.org/what-we-do/lesbian-gay-rights-maps/>

⁴⁴ ILGA: International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association, 2016. *Sexual Orientation Laws in the World – Overview* [online]. [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://ilga.org/what-we-do/lesbian-gay-rights-maps/>

3.3. Homoparentalita v ČR

Česká republika patřila mezi první státy, kde byla zrušena trestnost homosexuálního chování, konkrétně v roce 1961. Naproti tomu byla až posledním státem Evropské unie, kde byl schválen zákon proti diskriminaci na základě sexuální orientace.⁴⁵ Od roku 2006 mohou být partnerské svazky gayů a leseb formalizovány prostřednictvím zákona o registrovaném partnerství.⁴⁶

Co se týče možnosti osvojení, byla u nás až donedávna pro sezdané páry stejného pohlaví úplně nemožná. Jediným způsobem vzniku homoparentální rodiny, bylo pouze přivést do vztahu vlastní dítě z předchozího heterosexuálního vztahu.

První změnu přinesl 28. červen 2016, kdy byla Ústavním soudem ČR schválena novela rušící § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Tím je umožněno registrovaným partnerům osvojení alespoň jako jednotlivcům, čemuž předtím existence registrovaného partnerství bránila.⁴⁷ Dále je v jednání poslanecké sněmovny možnost tzv. „přiosvojení“, tedy adopce biologického dítěte jednoho z registrovaných partnerů druhým partnerem. O společném osvojení v České republice zatím ještě mluvit nelze.⁴⁸

Pro lesbické partnerky se v některých zahraničních zemích nabízí možnost založení rodiny díky asistované reprodukci. V České republice je ale podle zákona umělé oplodnění umožněno pouze heterosexuálním párům.⁴⁹

⁴⁵ POLÁŠKOVÁ, Eva, 2009. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 9788021050136. s. 35-36

⁴⁶ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

⁴⁷ ÚSTAVNÍ SOUD, 2016. *Pouhá skutečnost, že osoba žije v registrovaném partnerství, nemůže být překážkou osvojení dítěte* [online]. Brno [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/aktualne/pouha-skutecnost-ze-osoba-zije-v-registrovanem-partnerstvi-nemuze-byt-prekazkou-osvoje/>

⁴⁸ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY, *Sněmovní tisk 320/0, část č. 1/4 Novela z. o registrovaném partnerství* [online]. Praha [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=320&CT1=0>

⁴⁹ STEJNÁ RODINA, *Umělé oplodnění* [online]. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz/umele-oplodneni.html>

Největším českým podporovatelem rodin homosexuálních partnerů je zapsaný spolek PROUD (Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu). Jeho hlavní projekt řešící otázky homoparentality nese název *Stejná rodina*.

3.4. Postoje společnosti

Novela zákona o registrovaném partnerství u nás znovu otevřela mnoho diskuzí na téma homoparentality. Co se týče práva gayů a leseb adoptovat dítě svého partnera/partnerky, převládá podle dat Centra pro výzkum veřejného mínění z roku 2016 souhlasný názor u 62 % respondentů. V případě adopce dětí z institucionální péče zaujalo souhlasné stanovisko 48 % dotázaných. Zároveň mají kladné postoje mírně rostoucí tendenci.⁵⁰ Podobné výsledky zaznamenal i průzkum agentury STEM/MARK v roce 2015.⁵¹

I přesto se ale stále setkáváme s velmi kontroverzními názory u lidí se zamítavým postojem, zejména na sociálních sítích a diskuzních portálech internetových médií.⁵² Stejně tak toto téma vnímají konzervativněji i někteří politici a jiné veřejně známé osobnosti.⁵³

Nejčastějšími důvody pro názory stavící se proti adopci homosexuálními páry, jsou pochybnosti ohledně vlivu tohoto typu výchovy na sexuální orientaci a pohlavní identitu dítěte a na vznik různých vývojových problémů. Dalším možným problémem by podle některých tvrzení mohla být absence genderově odlišných vzorů, či obtíže a nepříjemnosti z důvodu nepřijetí dítěte společností, jejichž projevem by mohla být i šikana, například ve školním prostředí. Někdy se dokonce objevují i obavy ze

⁵⁰ CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2016. In: *Postoje veřejnosti k právům homosexuálů – červen 2016* [online]. Praha: Naše společnost [cit. 2017-04-17]. Dostupné z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7579/f3/ov160725.pdf

⁵¹ STEM/MARK, 2015. *Polovina Čechů by homosexuálům povolila adoptovat dítě jejich registrovaného partnera* [online]. Praha [cit. 2017-04-17]. Dostupné z:

<http://www.stemmark.cz/polovina-cechu-by-homosexualum-povolila-adoptovat-dite-jejich-registrovaneho-partnera/>

⁵² IDNES.cz: Zprávy, 2016. *I registrovaní homosexuálové mohou adoptovat děti, rozhodl Ústavní soud: Diskuse k článku* [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z:

http://zpravy.idnes.cz/diskuse.aspx?iddiskuse=A160628_132637_domaci_mav

⁵³ PENÍZE.cz, 2016. *Očima expertů: Homosexuálové a adopce dětí?* [online]. [cit. 2017-04-18].

Dostupné z: <http://www.penize.cz/spotrebite/314700-ocima-expertu-homosexualove-a-adopce-deti>

zneužívání dětí homosexuálními rodiči.⁵⁴ Právě toto tvrzení podporuje americký psycholog a sexuolog Paul Cameron.⁵⁵ Jeho výzkumné metody jsou však dalšími odborníky ostře kritizovány a označovány za zavádějící. Jedním z nich je Gregory Herek, americký profesor psychologie, jehož studie tato tvrzení vyvrací.⁵⁶ Závěry Cemronových studií vyvrací také nespočet jiných výzkumů. Jedná se například o publikace Taskerové, Golombokové, Pattersonové, Staceyové a mnoha dalších.⁵⁷ Ostatním předpokladům ohledně nepříznivých vlivů homoparentální výchovy se budu více věnovat v následujících kapitolách.

⁵⁴ NATIONAL ADOPTION INFORMATION CLEARINGHOUSE, 2000. *Gay and Lesbian Adoptive Parents: Resources for Professionals and Parents* [online]. Washington, DC: NAIC [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/f_gay.pdf

⁵⁵ CAMERON, Paul a Kirk CAMERON, 1996. *Homosexual Parents*. *Adolescence*. **31**(124), 757-776.

⁵⁶ BEYOND HOMOPHOBIA, 2008. *From Russia With Hate: Paul Cameron @ Moscow State U. Sociology Dept.* [online]. [cit. 2017-04-27]. Dostupné z: <http://www.beyondhomophobia.com/blog/from-russia-with-hate-paul-cameron-moscow-state-u-sociology-dept/>

⁵⁷ APA, 2004. *Sexual Orientation, Parents, & Children* [online]. American Psychological Association [cit. 2017-05-08]. Dostupné z: <http://www.apa.org/about/policy/parenting.aspx>

4. Vývoj identity dítěte

Na vlastní identitu čili jedinečnost a odlišitelnost od ostatních, existuje mnoho různých pohledů (Erikson, Freud, Goffman, Lock, Říčan a další). Zpravidla se shodují na tom, že to, jak jedinec sám sebe pojímá, formuje jeho vztah k druhým a zároveň ovlivňuje vzorce jeho chování.

Identita je formována mnoha vlivy. Prvním z nich jsou biologický vývoj jedince, genetické predispozice a pudy. Dále pak identitu přibližně od druhého roku života utváří sociální prostředí, ve kterém žijeme.⁵⁸ Podle Bowlbyho teorie jsou klíčovými již kontakt a vazba dítěte s blízkou osobou.⁵⁹ Později lze okruh ovlivňujících osob rozšířit na rodinu a přátele, potažmo i na celou společnost. S tím souvisí „prožívání příslušnosti k větším či menším společenským celkům a ztotožnění jedince se svými životními rolemi.“⁶⁰ Skupinová identita může být získána volbou na základě vlastního kulturního vymezení, hodnotové orientace, cílů a motivace. Na druhé straně pak stojí přirozená skupinová příslušnost, do které se narodíme a kterou prakticky nelze změnit. Ta je založena zejména na tělesných vlastnostech. Nejvýznamnější z nich je pak pohlaví jedince, jenž obvykle určuje identitu genderovou.⁶¹

4.1. Genderová identita

Existují společností utvořené normy, podle kterých se očekává jiné chování u mužů a u žen. Genderová identita však nemusí být nutně ovlivněna biologickým pohlavím, se kterým se narodíme, ale jde především o osobní volbou jedince. Lidé s odlišnou genderovou identitou, než je jejich pohlaví, bývají označováni jako transgender.⁶²

⁵⁸ DRAPELA, Victor J., 2008. *Přehled teorií osobnosti*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788073675059.

⁵⁹ BOWLBY, John. 2010. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788073676704.

⁶⁰ JANDOUREK, Jan, 2012. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada. ISBN 9788024736792. s. 106

⁶¹ DRAPELA, 2008.

⁶² WEISS, Petr, 2010. *Sexuologie*. Praha: Grada. ISBN 9788024724928. s. 102-103, 446

Mezi nejznámější představitele teorie rozvoje sexuální identity patří Sigmund Freud. Podle jeho tvrzení se identita formuje v závislosti na pohlavních vlastnostech – zda jedinec má nebo nemá penis. Vychází z Oidipovského komplexu, kdy se chlapec cítí ohrožen svým otcem v souboji o city matky. Ty ale z nevědomého strachu potlačí a identifikuje se tak s otcem a mužskou rolí. U děvčat proces zrcadlově odráží vývoj chlapců. Otce vnímají jako nadřazenou osobu, po potlačení těchto citů se však ztotožní s matkou a rolí ženy. Překlenutím této fáze se dítě osvobodí od prvotní závislosti na rodičích. Protipólem Freudových názorů se staly jeho ostré kritiky v období rozvoje feminismu. Stejně tak se ke kritikám připojují např. Mitchellová, Horneyová či Gilliganová.⁶³ Dále se o jeho teorii opíral i Erikson, který považoval oidipovské období za jednu z osmi vývojových fází při utváření osobnosti člověka.⁶⁴ Chodorowová pokládá za nejdůležitější fixaci dětí na matku, která pomine po uvědomění si vlastního já. U chlapců se tato změna na rozdíl od dívek projevuje velmi radikálně.⁶⁵

Ztotožnění se s vlastní genderovou identitou vede ke vnímání a rozlišování genderových rolí. Projevuje se to například preferencí různých hraček, stylem oblékání, výběrem oblíbených televizních pořadů a podobnými volbami, tradičně přisuzovanými danému pohlaví. Jedním z odborníků přihlížejících právě k této sféře dětského vývoje je Richard Green. Spolu s dalšími kolegy si podle sesbíraných dat ze svého pozorování všimli menšího genderového vyhranění u dcer lesbických matek oproti dcerám heterosexuálních párů.⁶⁶ Kirkpatricková ve svých studiích žádné rozdíly mezi genderovým chováním dětí homosexuálních a heterosexuálních rodičů nepozorovala.⁶⁷ Žádné odlišnosti nezaznamenala ve svém výzkumu ani Brewaeysová se svými kolegy.⁶⁸

⁶³ GIDDENS, 1999...s. 33-34

⁶⁴ ERIKSON, Erik H., 2015. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál. ISBN 9788026207863.

⁶⁵ CHODOROW, Nancy, 1999. *The power of feelings: personal meaning in psychoanalysis, gender, and culture*. New Haven, Conn.: Yale University Press. ISBN 0300079591.

⁶⁶ GREEN, R., J. B. MANDEL, M. E. HOTVEDT, J. GRAY a L. SMITH, 1986. *Lesbian Mothers and Their Children: A Comparison With Solo Parent Heterosexual Mothers and Their Children*. Archives of Sexual Behavior. **15**(2), 167-184.

⁶⁷ KIRKPATRICK, Martha. *Lesbian Mothers and their Children: A Comparative Study*. American Journal of Orthopsychiatry: Mental Health & Social Justice. 1981, **51**(3), 545-551.

⁶⁸ BREWAEYS, A., I. PONJAERT, E. V. Van HALL a S. GOLOMBOK, 1997. *Donor insemination: child development and family functioning in lesbian mother families*. Human Reproduction. **12**(6), 1349-1359.

S genderovou identitou bývá často spojován i pojem sexuální orientace neboli náklonnost k jednomu či druhému pohlaví. Nebylo zatím jasně prokázáno, jak tyto preference vznikají, většina teorií se však shoduje na tom, že sexuální orientace je vrozená, podmíněná geny a hormony, a nedá se změnit.⁶⁹ „K integraci sexuální identity, reaktivity a preference pak dochází v období adolescence.“⁷⁰ V důsledku těchto poznatků se předpokládá, že sexuální orientace rodičů nemá zásadní vliv na orientaci dětí. Jedinou odchylku pozorovala Taskerová s Golombokovou. Na základě svých výzkumů přišly ke zjištění, že některé děti lesbických matek mají sklony získávat více sexuálních zkušeností s partnery stejného pohlaví. To se týkalo nejčastěji dětí lesbických matek, které byly velmi otevřené otázkám ohledně své sexuality. Přesto se však nakonec děti identifikovaly s heterosexuální orientací.⁷¹ Srovnání dalších výzkumů na toto téma přináší Nedbálková.⁷²

Genderová socializace je spíše než biologickými predispozicemi, které v tomto procesu hrají jen minimální roli, udávána společností. Děti se učí být muži a ženami zpravidla napodobováním osob stejného pohlaví. Vzhledem k tomu, že si rozdíl mezi pohlavími začínají uvědomovat už od útlého věku, jsou těmito osobami obvykle nejprve rodiče. Některé názory tedy předpokládají, že pro správnou výchovu dítěte vedoucí k vývoji zdravého jedince je potřeba mužského i ženského vzoru.⁷³ Podle Greenových zkoumání má ale okolí a společnost na dítě stejně zásadní vliv jako prostředí výchovy. Absence genderově odlišných vzorů v rodičovském páru by tedy neměla být nijak ohrožující. U téměř všech dětí, se kterými pracoval, probíhal naprosto přirozený sexuální vývoj a nebyly prokázány žádné poruchy. Obavy z nepříznivého

⁶⁹ PROCHÁZKA, Ivo, 2002. *Coming out: průvodce obdobím nejistoty, kdy kluci a holky hledají sami sebe*. Brno: STUD. ISBN 8023888501. Dostupné také z:

<http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=14>

⁷⁰ WEISS, 2010...s. 103

⁷¹ TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1996. *Do Parents Influence the Sexual Orientation of Their Children? Findings From a Longitudinal Study of Lesbian Families*. *Developmental Psychology*. **32**(1), 3-11. Dostupné také z:

<https://pdfs.semanticscholar.org/6cdc/3d5a1dde63c9068021049b5cd367bf05bba0.pdf>

⁷² NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. Alternativní rodinné modely aneb Rodiny lesbických matek a gay otců. (Kateřina Lišková, Jana Tesařová, ed.). In *Ženská práva jsou lidská práva. Sborník přednášek ze semináře*. 1. vyd. Brno: NESEHNUTÍ Brno, 2002. ISBN 80-903228-0-8. s. 96-103

⁷³ GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 8072031244. Dostupné také z:

<http://files.zsv-dusek.webnode.cz/200000116-9e9de9f9a9/giddens%20-%20sociologie.pdf>. s. 84-93

vývoje identity dětí z homoparentálních rodin jsou tedy podle něj nepodložené.⁷⁴ Žádných rozdílů v chování a psychosexuálním vývoji mezi dětmi homosexuálních a heterosexuálních rodičů si nevšímá ani Taskerová s Golombokovou.⁷⁵ Téměř jediný, kdo zaznamenal u dětí homosexuálů určitou nespokojenost se svojí genderovou identifikací byl Cameron.⁷⁶

„Většina dostupných zahraničních výzkumů popírá, že by vývoj dětí byl v rodině homosexuálních partnerů nějakým způsobem ohrožen, či narušen, ať už jde o sexuální orientaci dětí, jejich celkové psychické zdraví, či dopad zjištění, že jejich rodiče jsou homosexuálové,“ tvrdí Sobotková. I přesto se ale nabízí i mnoho dalších argumentů odpůrců homoparentality. Kromě správného vývoje genderové identity zpochybňují i vývoj identity sociální.⁷⁷

4.2. Sociální identita

Jak již bylo výše naznačeno, na utváření identity člověka má vliv i jeho postavení ve společnosti. Z hlediska vývoje je tedy sociální identita stejně důležitá jako identita osobní. Při projevech diskriminace a podobných konfliktech vůči skupině, jíž je jedinec součástí, nebo i vůči jemu samotnému, může dojít k poklesu sebevědomí a narušení ego-identity. To by mělo brzdící efekt na další vývoj jedince.⁷⁸

Vyskytují se názory, že děti s homosexuálními rodiči mohou mít problémy se začlenit z důvodu předsudků okolí až případné homofobie. Je tedy možné, že sexualita rodičů nemá na vývoj dítěte přímý vliv, ale může se ho určitým způsobem dotýkat nepřímo skrze okolí a společnost. V případě náznaků nepřijetí okolím je důležité, jak dítě poměry snáší. Pro úspěšné zvládnání takových situací je důležité, aby dítě cítilo sounáležitost s vlastní rodinou a aby pozitivně vnímalo vnitřní vztahy a homosexualitu rodičů dobrovolně přijímalo. V jiném případě by dítě ze strachu ze ztráty kamarádů

⁷⁴ GREEN, Richard, 1978. *Sexual Identity of 37 Children Raised by Homosexual or Transsexual Parents*. The American Journal of Psychiatry. **135**(6), 692-697. Dostupné také z: <http://borngay.procon.org/sourcefiles/Green-37-Children.pdf>

⁷⁵ TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1994. *Children in lesbian and gay families: Theories and evidence*. Annual review of sex research. **5**(1), 73-100.

⁷⁶ CAMERON, Paul a Kirk CAMERON, 1996. *Homosexual Parents*. Adolescence. **31**(124), 757-776.

⁷⁷ SOBOTKOVÁ, 2007... s. 196

⁷⁸ ERIKSON, Erik H., 2002. *Dětství a společnost*. Praha: Argo. ISBN 8072033808.

nebo opovrhování z jejich strany mohlo lhát a homosexuální orientaci svých rodičů zapírat. To pak vede často k vypjatým stresovým situacím způsobených obavami z odhalení jejich tajemství. V každé situaci je nezbytné, aby dítě nacházelo ve své rodině silnou oporu při zvládání těchto těžkostí. Jednou ze strategií, jak se vyrovnávat s obavami z nepřijetí, je zasvěcení nejprve někoho z okruhu nejbližších přátel dítěte, kdo by se k homosexuálnímu vztahu rodičů stavěl přijímově a symbolizoval by pak základní jistotu mezi vrstevníky.⁷⁹ Polášková ale upozorňuje, že ačkoliv je strach z negativního přijetí dětí i rodičů poměrně častý, reálná stigmata jsou spíše ojedinělá a obavy jsou tedy málokdy podloženy reálnou negativní zkušeností.⁸⁰ Podle Pattersonové jsou dokonce děti homosexuálních rodičů v kolektivu často velmi oblíbené a žádné vztahové problémy s vrstevníky nepocítují.⁸¹

Problém navíc nemusí být jen s vrstevníky, ale například ve škole i s učiteli. Ze špatných zkušeností v případě negativního přístupu učitele může být ovlivněno přijímání autorit dítětem v budoucím životě. Ve spojitosti se školským prostředím se objevují také námitky, že děti homosexuálních rodičů vykazují z různých důvodů horší školní výsledky. Na tuto problematiku bylo však zaměřeno několik výzkumů a žádný z nich tyto předpoklady nepotvrdil, výsledky byly ve všech případech srovnatelné s prospěchem dětí vychovávaných heterosexuálními páry.⁸²

⁷⁹ LGBT FAMILY COALITION, 2014. *Homoparental Families: Dealing with Homophobia and Heterosexism* [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: http://www.familleslgbt.org/documents/pdf/CFH_MELS_Module_Homophobia_Heterosexism_ENG.pdf

⁸⁰ POLÁŠKOVÁ, Eva, 2009. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 9788021050136. s. 73

⁸¹ PATTERSON, Charlotte J., 2000. *Family Relationships of Lesbians and Gay Men*. *Journal of Marriage and Family*. **62**(4), 1052-1069.

⁸² STACEY, Judith a Timothy J. BIBLARZ, 2001. *(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?* *American Sociological Review*. **66**(2), 159-183. Dostupné také z: http://www.jstor.org/stable/pdf/2657413.pdf?seq=1#page_scan_tab_contents

5. Rozdíly ve výchovných stylech v gay a lesbických rodinách

Jedním z nejdůležitějších aspektů při utváření osobnosti člověka je jeho výchova již od raného dětství. Kraus definuje výchovu jako součást socializace, kdy se z biologické bytosti stává samostatný společenský člověk.⁸³ Nejvýznamnější vliv ve výchově dítěte má rodina a především rodiče. Jejich cílem je rozvinout v dítěti určité vlastnosti, názory, postoje a hodnotové orientace. Toho lze dosáhnout na základě výchovných prostředků a metod, které obvykle odráží vzájemný vztah dítěte a rodiče. Záměrem je vytvoření podmínek pro optimální rozvoj jedince. Výchovné styly jsou často podmíněny předchozími zkušenostmi a vlastnostmi vychovávajících, kulturou a také prostředím, ve kterém oni sami vyrůstali.⁸⁴

Za neoptimálnější je považován demokratický způsob výchovy. Probíhá za přátelských a harmonických podmínek, které navozují vzájemnou důvěru. Potřeby dítěte jsou zohledňovány přiměřeně k jeho věku. Svoboda a hranice jsou rozšiřovány na základě zodpovědnosti dítěte, čímž je podporována jeho samostatnost a iniciativa. Panuje zde rovnováha mezi dodržováním pravidel a sebevyjádřením. Na opačných koncích demokratické výchovy pak stojí výchova liberální a autoritářská. V liberálním přístupu je kladen velký důraz na volnost, seberealizaci a přání dítěte, kdy je hlavním záměrem vychování svobodného člověka. Striktní pravidla téměř chybí a jsou zde kladeny jen malé požadavky. Rodiče se tímto způsobem často snaží vyvarovat traumat, nebo mají volnější přístup k výchově. Tento styl však může vést k nízké sociální odpovědnosti jedince. Opakem je autoritářská výchova, v níž rodiče vyžadují od dítěte striktní dodržování příkazů a pravidel. Zvýšená kontrola nedává dítěti dostatečný prostor k vyjádření vlastních postojů. Případné projevy nesouhlasu jsou trestány. To se později může u takto vychovávaného jedince promítat úzkostí, potlačovanou agresivitou, submisivitou či závislostí na svém okolí.⁸⁵

⁸³ KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 9788073673833. s. 59

⁸⁴ ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 807178463X. s. 247

⁸⁵ ČÁP, Jan, 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV. Psychologie (ISV). ISBN 8085866153. s. 135-161;

ČÁP, Jan, 1993. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum. ISBN 8070665343. s. 313-324

Problematická může být i nadměrná starostlivost a ochránářství ze strany rodičů, nebo naopak jejich nedbalost. Stejně tak je nevhodná rozporuplnost ve výchově, kdy nejsou jasně stanovena pravidla.⁸⁶

Předpokládá se, že muži a ženy mají k výchově dětí obvykle rozdílné postoje a plní různé funkce. Z důvodu absence jednoho či druhého pohlaví v homosexuálním rodičovském páru a jejím možným vlivem na vývoj dítěte se tomuto tématu budu více věnovat v následující podkapitole.

5.1. Nahraditelnost mužských a ženských vzorů

Podle Oakleyové se chtějí děti podobat svým rodičům a přejímají tak některé vzorce jejich chování, a tím se i identifikují se svou vlastní genderovou rolí.⁸⁷ Championová zastává názor, že spíše než pohlaví rodičů je pro identifikaci dítěte se svou sexuální rolí důležitější jejich harmonie a uspokojení ve vztahu.⁸⁸

Nehledě na vlastní sexuální orientaci a identifikaci reagují rodiče na dítě v závislosti na jeho pohlaví podle genderových stereotypů. Stejně tak je tomu i v širším okolí dítěte, nejen ze strany jeho rodinných příslušníků. Velmi silný je pak vliv vrstevníků ve školním věku. Lze tedy říci, že dítě rozeznává mužské a ženské role i v důsledku sociálního tlaku. I když tedy nejsou v rodičovském páru zastoupena obě pohlaví, dítě dokáže genderové role rozlišovat, a vlastní vzory si pak může hledat u jiných členů rodiny, někoho z okolí, nebo třeba u televizních či knižních hrdinů a známých osobností. Z výzkumu Stathamové vyplývá, že je kvůli vlivu společnosti dokonce velmi obtížné vychovat dítě neutrálně, nezávisle na jeho pohlaví.⁸⁹

Předsudky tvrdící, že chlapečci vychovávaní v rodinách lesbických matek budou mít více femininní chování, nebo naopak dívky v rodinách gay otců více maskulinní, jsou tedy nepodložené. Otázkou ještě zůstává, jestli je nějaký, a případně jaký, rozdíl ve výchově ženami a muži.

⁸⁶ MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN. Psychologická literatura. ISBN 8004252362. s. 60-64

⁸⁷ OAKLEY, Ann, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál. ISBN 8071784036. s. 135

⁸⁸ SOBOTKOVÁ, 2007... s. 197

⁸⁹ GIDDENS, 1999... s. 114-117

5.2. Rodiny lesbických matek

Protože je pro homosexuální ženy snazší než pro muže přivést do páru dítě, a tím pádem je takových rodin více, zabývá se jimi také více výzkumů. Téměř ve všech kulturách přebírá žena ve výchově dětí přirozeně hlavní roli a je vyzdvihována nad roli otcovskou. Výchova dítěte dvěma ženami je tedy podle většiny názorů přijatelnější než výchova dvěma muži. S proměnou společnosti a postavením žen zejména na trhu práce se navíc rozdíl v rodinných rolích začínají stírat. Přesto je žena obvykle považována za více empatickou a jemnou, zájímající se hlouběji o interpersonální vztahy. Mohou tedy nastat obavy o nedostatek autority a mužské energie kvůli absenci otce, což by mohlo způsobit nedostatečné usměrňování dítěte vedoucí až k despektu pravidel a sociálním problémům. Toto tvrzení však Giddens vyvrací s vysvětlením, že podobné problémy přisuzované nepřítomnosti otce v neúplných rodinách jsou ve většině případů způsobeny spíše chudobou a horším sociálním postavením.⁹⁰

Podle výzkumu Sullivanové se většina lesbických matek snaží vyhnout rozdělení rodičovských rolí na základě genderových předpokladů, přesto se však dá naprosté rovnocennosti jen těžko dosáhnout. Nejčastěji nastává určitá nerovnost matek ve výchově ve smíšených rodinách, tj. kam bylo dítě přivedeno jednou z partnerek z předchozího heterosexuálního vztahu. Stejně tak se ale s nerovností můžeme setkat v rodinách plánovaných, zejména v těch, kde partnerky pro založení rodiny využily možnosti umělého oplodnění. Biologická matka, která dítě odnosiла a kojila, má díky těmto skutečnostem s dítětem často užší vztah.⁹¹ Ačkoliv o tom, kdo zůstane s dítětem v domácnosti bývá obvykle rozhodnuto z ekonomických důvodů, naskytuje se tím také další prostor k přirozenému rozlišení rolí. Mezi matkami pak může podle Biblarze a Staceyové docházet k žárlivosti a soutěživosti ve vztahu k dítěti.⁹²

⁹⁰ GIDDENS, 1999... s. 169-170

⁹¹ SULLIVAN, Maureen, 2004. *The family of woman: lesbian mothers, their children, and the undoing of gender*. Berkeley: University of California Press. ISBN 0520239644. s. 94-99

⁹² STACEY, Judith a Timothy J. BIBLARZ, 2001. *(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?* American Sociological Review. **66**(2), 159-183. Dostupné také z: http://www.jstor.org/stable/pdf/2657413.pdf?seq=1#page_scan_tab_contents

Nejvýznamnějším poznatkem ve výchovných stylech lesbických žen je fakt, že se zvlášť neliší od výchovy heterosexuálními páry. Homosexuální matky mohou být flexibilnější k potřebám dítěte, avšak stále trvají na dodržování stanovených pravidel. Jejich děti mají navíc obvykle zvýšenou míru tolerance vůči odlišnostem ostatních lidí, jsou méně konfliktní a komunikativnější.⁹³

5.3. Rodiny gay otců

Ještě donedávna byli za hlavu rodiny považováni výhradně muži. Představovali přirozenou autoritu a byli vnímáni jako živitelé, zatímco mateřskou péči pouze doplňovali. Dnes už se do péče o dítě snaží zapojit více emocionálně. Ničím neobvyklým není ani otcovská rodičovská dovolená, kdy otec přejímá hlavní roli ve výchově a matka zaopatřuje rodinu. Výsledky některých psychologických výzkumů ukazují, že stejně jako ženy, jsou i muži vybaveni instinktivním chováním k dítěti. Ve výchově by tedy měli být stejně kompetentní.⁹⁴ Stejně tak k nim podle Bowlbyho teorie může dítě navázat, jakožto k blízké pečující osobě, hluboký citový vztah.⁹⁵

Rodičovské role jsou v gay párech rozděleny po vzájemné domluvě podle schopností obou z otců. Podobně jako v rodinách s lesbickými matkami se snaží udržovat mezi sebou co největší rovnost. Stejně tak jsou i děti homosexuálních otců schopny hledat si ženské vzory ve svém okolí. Z důvodu obav ohledně svých předpokladů a kompetencí mohou být gay otcové ve výchově obzvláště pečliví, zvažují zodpovědně svá rozhodnutí a jsou více citliví a ohleduplní k potřebám a problémům svých dětí. Ty pak obvykle vystupují empaticky ke svému okolí, schopny respektovat nastavené normy.⁹⁶

Existují stereotypy tvrdící, že gayové po dítěti netouží. To ale většina výzkumů vyvrací. Například publikace Sokolové dokládá, že většina respondentů by si přála mít

⁹³ POLÁŠKOVÁ, Eva, 2009. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 9788021050136.

⁹⁴ MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 8085282836. s. 47-59

⁹⁵ BOWLBY, John. 2010. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788073676704. s. 9-10

⁹⁶ MALLON, Gerald P., 2004. *Gay men choosing parenthood*. New York: Columbia University Press. ISBN 0231117973. s. 131-149

a vychovávat dítě. Jejich největší překážkou a obavami je kromě obtíží spojených s přiznáním dítěte do péče homosexuálních partnerů také tabuizace tohoto tématu a strach z nepřijetí a zesměšňování společností i vlastními rodinami.⁹⁷

⁹⁷ SOKOLOVÁ, Věra, 2009. Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství. *Sociologický časopis*. **45**(1), 115-145. Dostupné také z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/17508c1633916521de028b77d8493284090cb42f_517_SokolovaSC2009-1.pdf

6. Studie zabývající se homoparentalitou

V České republice je homoparentalita stále poměrně neprobádaným tématem. Většina výzkumů zaměřená na děti vychovávané homosexuálními partnery je tedy zahraničního původu, a i ty jsou se svými počátky v 70. letech 20. století stále poměrně ranou záležitostí. Začínaly tehdy vznikat převážně na popud soudů rozhodujících o případném svěřeni dítěte po rozvodu do péče homosexuálního rodiče.⁹⁸

Většina odborníků porovnávala děti homosexuálních a heterosexuálních rodičů se zaměřením hlavně na oblast psychického, genderového a sociálního vývoje. Mnoho z nich se snažilo dosáhnout výsledků porovnáváním aspektů dětí vychovávaných homosexuálními páry a dětí vyrůstajících u párů heterosexuálních.

Zároveň mají výzkumy několik nedostatků. Většina výzkumníků dokáže totiž jen stěží zachovat objektivitu a ustoupit od zažitých stereotypů. Pomocí výsledků se tedy mohou snažit na základě svých zájmů dokázat, že vývoj dětí vychovávaných homosexuálním párem se neliší od dětí vyrůstajících u heterosexuálních párů, nebo naopak, že výchova homosexuálními rodiči má na dítě negativní důsledky. Výzkumný soubor je obvykle poměrně malý. Respondenti jsou nejčastěji získáváni dobrovolnou účastí, záměrným výběrem, nebo metodou snowball (tj. získávání nových kontaktů na základě doporučení osoby ze stávajícího výběrového souboru), což také nezaručuje možnost standardizace výsledků. Při porovnávání dětí přivedených do homosexuálních rodin jedním z partnerů z předchozího vztahu s dětmi z rodin heterosexuálních také často není brán v potaz velký vliv rozvodu rodičů na dítě.⁹⁹

Metody, pomocí kterých je výzkum prováděn, mohou zkreslovat jeho výsledky. Proto považuji za nutné shrnout nejen výsledky jednotlivých výzkumů, ale i způsoby, jakými jich bylo dosaženo a definovat skutečnosti, kterými může být výzkumník ovlivněn. Poznatky z předchozích dvou kapitol proto nyní podložím

⁹⁸ Sokolová, 2009... s. 117

⁹⁹ Sokolová, 2009... s. 85-87

přehledem výzkumů a studií nejcitovanějších autorů v oblasti homoparentality, na které jsem během psaní své práce narazila v odborných člancích a knižních publikacích. Pro přehlednost řadím autory chronologicky podle hlavního období jejich publikací.

6.1. Počátky studia tematiky v podání Greena (1978, 1986)

Richard Green je americký sexuolog a psychiatr specializující se na homosexualitu, transsexualitu a poruchy vývoje genderové identity u dětí. Roku 1978 vydal z důvodu absence jakýchkoliv podobných dat k dané problematice článek *Sexual Identity of 37 Children Raised by Homosexual or Transsexual Parents (Sexuální identita 37 dětí vychovávaných homosexuálními nebo transsexuálními rodiči)*, ve kterém popisuje výsledky svého dvouletého zkoumání. Jeho souborem byly děti, jejichž rodiči bylo 21 lesbických žen, 7 transsexuálů, kteří prošli přeměnou z muže na ženu a 9 transsexuálů po přeměně z ženy na muže. Zkoumání se zúčastnilo 18 chlapců a 19 dívek, všichni ve věku od 3 do 20 let. Cílem bylo vytyčit rysy těchto forem rodičovství a jejich vlivu na životní styl dětí. Své úsudky formoval Green na základě preferencí různě genderově stylizovaných hraček a vysněných povolání dětí v závislosti na jejich pohlaví. Zohlednil i jejich věk a dobu, jakou již v dané formě domácnosti vyrůstaly. Green ve studii zachycuje historii každé rodiny a výstupy jejich dětí. Závěrem identifikuje její limity. Zdůrazňuje důležitost přihlížení k věku dětí i rodičů při posuzování vlivu prostředí výchovy na dítě a také k faktu, jaké bylo dítěti podáno vysvětlení při uvědomění si odlišnosti vlastní rodiny oproti většině. Co se týče mladších dětí, bylo příliš brzo k určení dlouhodobých dopadů na jejich osobnost, přesto však minimálně 36 dětí z celkem 37 pozorovaných prokazovaly naprosto běžný psychosexuální vývoj předpokládající genderovou identitu odpovídající biologickému pohlaví a heterosexuální orientaci. Důležitost je kromě prostředí výchovy přikládána také vlivu okolí na dítě.¹⁰⁰

¹⁰⁰ GREEN, Richard, 1978. *Sexual Identity of 37 Children Raised by Homosexual or Transsexual Parents*. The American Journal of Psychiatry. **135**(6), 692-697. Dostupné také z: <http://borngay.procon.org/sourcefiles/Green-37-Children.pdf>

V roce 1986 publikoval Green společně s autory Mandelem, Hotvedtem, Grayem a Smithem stat' *Lesbian Mothers and Their Children: A Comparison With Solo Parent Heterosexual Mothers and Their Children (Lesbické matky a jejich děti: porovnání s heterosexuálními matkami samoživitelkami a jejich dětmi)*. V době, kdy prudce stoupla rozvodovost bylo nutné vyřešit otázku svěřování dětí do péče matkám s homosexuální orientací. Objevovaly se stále stejné předsudky vůči vlivu výchovy dětí homosexuály na jejich genderovou identitu a chování. V tomto výzkumu byly porovnávány dvě skupiny dětí ve věku od 3 do 11 let – děti homosexuálních a heterosexuálních matek žijící v domácnosti s absentujícím druhým rodičem. Znovu byly posuzovány zájmy dětí, preferované hračky a televizní pořady a jejich představy o budoucím životě. Ani tentokrát neshledaly výsledky téměř žádné významné rozdíly mezi oběma skupinami dětí. Jediné odlišnosti se objevily ve způsobu oblékání, kdy se přibližně o 10 % více dívek homosexuálních matek stylizovalo spíše do chlapeckého rázu. Podobné závěry přinesly i otázky volby povolání a oblíbených aktivit. U dětí nebyly zaznamenány žádné poruchy sexuální identity. Obavy z negativního vlivu výchovy lesbickou matkou se tak jevily jako nepodložené a založené pouze na mýtech a předsudcích.¹⁰¹

6.2. Odmítnutí negativního vlivu lesbických matek na své děti Taskerovou s Golombokovou (1994, 1996, 1997)

Fiona Tasker je profesorkou na katedře psychologie na Univerzitě Birkbeck v Londýně. V oblasti výzkumů týkajících se homoparentality je známa hlavně díky výsledkům spolupráce se Susan Golombok, profesorkou v Centru pro výzkum rodiny na Univerzitě v Cambridgi. Jedna z jejich prvních velmi známých společných prací vyšla již v roce 1994 s názvem *Children in lesbian and gay families: Theories and evidence (Děti v lesbických a gay rodinách: teorie a důkazy)*. Výzkum byl zaměřen na oblasti genderového a psychosociálního vývoje dětí vyrůstajících v rodinách

¹⁰¹ GREEN, R., J. B. MANDEL, M. E. HOTVEDT, J. GRAY a L. SMITH, 1986. *Lesbian Mothers and Their Children: A Comparison With Solo Parent Heterosexual Mothers and Their Children*. Archives of Sexual Behavior. **15**(2), 167-184.

s homosexuálními rodiči. Výsledky ukázaly že i přes výchovu homosexuály jsou oproti různým předsudkům jejich děti zpravidla heterosexuálně zaměřeny. Neprokázaly se žádné rozdíly v chování nebo po emoční stránce v porovnání s dětmi heterosexuálů.¹⁰²

Ve stejném roce spolu Taskerová a Golomboková vydaly článek zabývající se otázkami spojenými s výchovou dětí počatých umělým oplodněním a vychovávaných samostatnými homosexuálními a heterosexuálními matkami.¹⁰³ O rok později se zaměřily na porovnání osobnostních aspektů již mladých dospělých vychovaných samostatnými homosexuálními a heterosexuálními ženami. Výsledky opět nenavštědčovaly žádným negativním vlivům výchovy homosexuálních matek na děti.¹⁰⁴

Roku 1996 vyšly ve studii pojmenované *Do parents influence the sexual orientation of their children? (Mají rodiče vliv na sexuální orientaci svých dětí?)* popsané výsledky výzkumu, kde bylo hlavním souborem 25 dospělých, kteří vyrůstali v lesbických rodinách. Jednalo se o dlouhodobý výzkum prováděný za pomoci strukturovaných rozhovorů zjišťujících změny sexuální orientace jedinců v závislosti na charakteristických rysech jejich rodin, zejména na postavení a roli matky ve výchově. Ukázalo se, že obzvláště v těch rodinách, kde byly homosexuální rodiče velmi otevření ohledně své sexuální orientace, měly děti větší tendence získávat zkušenosti s partnery stejného pohlaví oproti dětem s heterosexuálními rodiči. Přesto se však nakonec většina všech dětí identifikovala jako heterosexuální.¹⁰⁵

Dalším významným přínosem byl výzkum publikovaný v roce 1997 nazvaný *Young People's Attitude Toward Living in a Lesbian Family (Přístup mladých lidí ke svému životu v lesbické rodině)*. Zachycoval změny postojů mladých dospělých, kteří vyrůstali v lesbické rodině své matky po rozvodu s otcem. Jejich výstupy byly

¹⁰² TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1994. *Children in lesbian and gay families: Theories and evidence*. Annual review of sex research. **5**(1), 73-100.

¹⁰³ TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1994. *Donor insemination for single heterosexual and lesbian women: Issues concerning the welfare of the child*. Human Reproduction. **11**(9), 1972-1976.

¹⁰⁴ TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1995. *Adults raised as children in lesbian families*. American Journal of Orthopsychiatry. **65**(2), 203-215.

¹⁰⁵ TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1996. *Do Parents Influence the Sexual Orientation of Their Children? Findings From a Longitudinal Study of Lesbian Families*. Developmental Psychology. **32**(1), 3-11. Dostupné také z:

<https://pdfs.semanticscholar.org/6cdc/3d5a1d6e63c9068021049b5cd367bf05bba0.pdf>

porovnávány s jedinci vychovávanými samotnými heterosexuálními matkami. Jediné rozdíly byly v postojích dotazovaných ke svým rodinám, když byl u dětí z lesbických rodin zaznamenán pozitivnější přístup. Kladné přijetí lesbické identity jejich rodiny je přisuzováno vřelým a pevným vztahům v rodině a toleranci k ostatním.¹⁰⁶

Obě autorky se i nadále podílejí na dalších výzkumech souvisejících s homoparentalitou, především pak s rodinami lesbických matek. Jejich výsledky stále vyvracejí předpoklady negativního vlivu homosexuální orientace rodičů na své děti.

6.3. Cameronova tvrdá kritika homoparentality (1996)

Paul Cameron je americký psycholog známý svým vystupováním proti homosexualitě. Založil Institut pro vědecké zkoumání sexuality a vedl opozici proti návrhům na zákaz diskriminace na základě sexuální orientace. Kvůli svým přesvědčením byl nakonec vyloučen z Americké psychologické asociace. Se svým synem Kirkem přednesl roku 1996 výsledky svých zkoumání od roku 1983, v článku pod názvem *Homosexual Parents (Homosexuální rodiče)*, podle nichž má výchova homosexuálními rodiči velmi negativní dopad na děti.

Ve snaze o reprezentativní soubor respondentů oslovil Cameron více než 5000 náhodně vybraných lidí v celkem šesti různých městech USA, při čemž u sedmnácti z nich se jevílo, že byli vychovávaní homosexuálním rodičem. Pět dotázaných přiznalo, že mělo určitou formu sexuálního vztahu se svým rodičem a vyskytovaly se i sexuální poměry s dalšími příbuznými. Méně než polovina respondentů byla výsadně heterosexuální, někteří odpověděli, že již jejich první sexuální zážitek byl homosexuální a několik jich vykazovalo nespokojenost se svou genderovou identifikací.

Podle nekrologů v nejrozšířenějších novinách pro homosexuální komunitu došel Cameron k závěrům, že homosexuálové umírají nejčastěji ve věku od 38 do 47 let, což je v průměru o 20 let dříve než heterosexuálové. Jejich děti tak přicházejí o

¹⁰⁶ TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1998. *Young People's Attitude Toward Living in a Lesbian Family: A Longitudinal Study of Children Raised by Post-Divorce Lesbian Mothers*. *Journal of Divorce & Remarriage*. **28**(1-2), 183-202.

rodiče ve velmi raném věku. Výsledky těchto poznatků více rozpracovávali i v dalších studiích.¹⁰⁷

Cameronovy výzkumy jsou vystaveny ostré kritice ze strany jiných odborníků zabývajících se homoparentalitou. Největším argumentem jeho oponentů bývá vyvozování závěrů vztahovaných na celou homosexuální populaci z příliš malého a nereprezentativního vzorku respondentů.¹⁰⁸

6.4. Prokázání obdobného vývoje dětí v různých typech rodin Brewaeysovou (1997)

Psycholožka a sexuoložka Anne Brewaeys věnovala velkou část své práce zkoumání lesbických žen a jejich dětí počatých za pomoci umělého oplodnění. V roce 1997 vydala spolu s kolegy Ponjaert, Hall a Golombok komparativní studii *Donor insemination: child development and family functioning in lesbian mother families (Umělé oplodnění: vývoj dítěte a fungování rodin lesbických matek)*. Ve studii byly porovnávány tři skupiny rodin s dětmi ve věku od 4 do 8 let – homosexuální matky s dítětem počatým díky asistované reprodukci, heterosexuální páry, které pro založení rodiny využily asistovanou reprodukci a heterosexuální páry, jejichž děti byly počaty přirozenou cestou. Data byla shromážděna pomocí rozhovorů, dotazníků a psychologických testů. Kvalita vztahů mezi partnery a vztahu biologické matky s dítětem se v žádné ze skupin nijak nelišila. Vztah mezi sociální matkou a dítětem v rodinách lesbických partnerek mnohdy převyšoval kvalitu vztahů mezi otcem a dítětem v heterosexuálních párech. Děti z první skupiny své vztahy k sociálním matkám chápaly podobně jako ostatní děti ke svým otcům. Emoční ani genderový vývoj dětí vychovávaných lesbickými matkami se nelišil od vývoje dětí

¹⁰⁷ CAMERON, Paul a Kirk CAMERON, 1996. *Homosexual Parents*. *Adolescence*. **31**(124), 757-776.

¹⁰⁸ BEYOND HOMOPHOBIA, 2008. *From Russia With Hate: Paul Cameron @ Moscow State U. Sociology Dept.* [online]. [cit. 2017-04-27]. Dostupné z: <http://www.beyondhomophobia.com/blog/from-russia-with-hate-paul-cameron-moscow-state-u-sociology-dept/>

vychovávaných heterosexuálními páry. Výsledky tak naznačují, že dynamika homoparentálních a heterosexuálních rodin je velmi podobná.¹⁰⁹

6.5. Potvrzení absence negativního vlivu homosexuálních rodičů na vývoj dítěte Pattersonovou (1992, 2000)

Charlotte J. Patterson je profesorkou psychologie na Virginské univerzitě zaměřující se na děti, rodiny a jejich práva a také vede mezioborový program o ženách, genderu a sexualitě. Na fakultě je členkou výzkumného týmu zabývajícím se LGBT problematikou. K tématu homoparentality přispěla svou studií nesoucí název *Children of Lesbian and Gay Parents (Děti lesbických a gay rodičů)*. Hodnotila zde výzkumy zabývající se dětmi z homoparentálních rodin a vytyčila hlavní oblasti, kterým by měla být věnována pozornost. V této souvislosti dále rozebírala studie zaměřené na sexuální identitu, osobní vývoj a společenské vztahy dětí homosexuálních rodičů. Pattersonová ve své práci hodnotí rozdíly mezi různými typy rodin. Ve výsledcích dochází k závěru, že neexistují žádné důkazy o tom, že by homoparentální výchova významně ohrožovala vývoj dětí. Přesto však s sebou tato problematika nese stále nezodpovězené otázky a nové podněty pro další zkoumání. Důvodů pro provedení doposud chybějícího systematického výzkumu zahrnující všechny možné typy homoparentality (ať už podle způsobu vzniku, nebo pohlaví homosexuálních rodičů) uvádí Pattersonová několik. Mezi ně řadí přeměnu rodinného systému a s tím spojený nárůst netradičních rodinných forem jako je gay/lesbické rodičovství a jejich dopad na vývoj dětí. Dále zmiňuje pohledy na děti homosexuálních rodičů z hlediska existujících psychologických teorií zabývajících se psychosociologickým vývojem a jimi vyvolané nevyjasněné otázky. V neposlední řadě Pattersonová uvádí praktický argument - nutnost podkladů při rozhodování o svěřování dětí do péče homosexuálům. Výsledky takové studie si slibují shromáždit podněty pro inovace v chápání lidského vývoje.¹¹⁰

¹⁰⁹ BREWAEYS, A., I. PONJAERT, E. V. Van HALL a S. GOLOMBOK, 1997. *Donor insemination: child development and family functioning in lesbian mother families*. Human Reproduction. **12**(6), 1349-1359.

¹¹⁰ PATTERSON, Charlotte J., 1992. *Children of Lesbian and Gay Parents*. Child Development. **63**(5), 1025-1042.

V roce 2000 zveřejnila výsledky svého výzkumu pod názvem *Family Relationships of Lesbians and Gay Men (Vztahy v lesbických a gay rodinách)*. V něm odpořila tvrzení, že i navzdory předsudkům a diskriminaci existují v rodinách homosexuálů velmi pevné vazby, jak mezi partnery, tak s jejich dětmi. Pattersonová porovnávala přechozí výzkumy v kontextu různých vlivů homoparentální výchovy na děti. Zaměřovala se i na události spojené se zakládáním rodin, tedy na vliv rozvodu na rodinu, nebo na aspekty adopční péče. Ani tato studie opět nepotvrdila žádné negativní vlivy homosexuálních rodičů na psychický vývoj dětí. Zdůrazňovala ale limity všech výzkumů. Většina pouze porovnávala homoparentální rodiny s heterosexuálními. Mělo by být ale prováděno více výzkumů nahlížejících na problematiku i z jiných perspektiv, založených více na dlouhodobém pozorování.¹¹¹

6.6. Nepřímý vliv homoparentality na vývoj dítěte podle Staceyové a Biblarze (2001, 2010)

Judith Stacey je emeritní profesorkou sociologie a sociální a kulturní analýzy na New Yorkské univerzitě. Spolu s Timothy Biblarzem, jenž působí jako profesor a předseda katedry sociologie na Univerzitě Jižní Kalifornie, se zabývá tématy genderu, sexuality, rodiny, a podobně. V roce 2001, v době jejich spolupráce v Kalifornii, vydali společně na základě svých zkoumání článek s názvem *(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter? (Záleží na sexuální orientaci rodičů?)*.

Přesto, že se většina psychologických studií shodovala, že ve vývoji dětí vychovávaných homosexuálními a heterosexuálními rodiči nejsou žádné rozdíly, odpůrci homoparentality stále prosazovali tvrzení o rizikách a negativních dopadech rodičovství gayů a leseb na dítě. Staceyová a Biblarz se proto rozhodli stávající výzkumy důkladně analyzovat a přinést objektivní a komplexní závěry do této problematiky. V potaz byly vzaty i veškeré konceptuální, metodologické i teoretické limity těchto výzkumů. Porovnávali celkem 21 studií publikovaných mezi roky 1981 a 1998, při čemž 18 z nich se zabývalo lesbickým rodičovstvím a 3 gay rodičovstvím

¹¹¹ PATTERSON, Charlotte J., 2000. *Family Relationships of Lesbians and Gay Men*. Journal of Marriage and Family. 62(4), 1052-1069.

a jejich výsledky byly přímo relevantní pro vývoj dětí. Zároveň tyto studie spojovalo porovnávání dětí homosexuálních a heterosexuálních rodičů. Hlavní zaměření spadalo na oblasti možného vlivu homofobie způsobené sexuální orientací rodičů na školní výstupy dítěte, vlivu genderu a sexuální orientace rodičů na vývoj genderové identity u dětí a spojitostí mezi sexuální orientací rodičů a orientací a sexuálním chováním dětí. Nejprve byly hodnoceny výstupy dětí, poté i vztah rodičů k dětem. Autoři vytyčili několik základních měřitelných aspektů spadajících pod tyto okruhy a za pomoci tabulek sjednotili výsledky ukazující míru výskytu těchto skutečností u dětí vychovávaných homosexuálním párem oproti dětem vyrůstajícím v rodinách heterosexuálů. Výsledky přinesly zjištění, že se v některých směrech děti homosexuálů od dětí heterosexuálů přeci jen liší. Většina těchto odlišností ale byla způsobena sexuální orientací rodičů jen nepřímo. Navíc se tyto odlišnosti nevykazovaly nijak negativně. Především děti vychovávané lesbickými matkami byly méně stereotypní v oblasti genderového smýšlení. Nakonec studie dochází k závěru, že to není sexuální orientace rodičů, ale spíše homofobie a diskriminace, co má vliv na dítě vyrůstající v homoparentálním prostředí. Z důvodu předsudků pak bývají G/L rodiče více pozorní vůči problémům spojeným s vývojem sexuální identity jejich dětí. Jsou více otevření diskutovat s nimi otázky sexuality a dávají jim tak větší prostor se zamýšlet nad vlastními potřebami a touhami. Na závěr přináší autoři myšlenku, že pro přesnější porovnávání dětí vyrůstajících v různých typech rodin je třeba upustit od heterosexistických norem a porovnávat výstupy dětí nehledě na prostředí jejich výchovy. Případné odlišnosti dětí vychovávaných homosexuály navíc nemusí nutně značit, že se vyvíjí špatně.¹¹²

V roce 2010 vyšla studie nesoucí název *How Does the Gender of Parents Matter? (Záleží na genderu rodičů?)*. Doplnovala podobným způsobem původní přehled o rozbor dalších studií, tentokrát se zaměřením nejen na rodiny s oběma rodiči (ať už stejného nebo opačného pohlaví), ale i na porovnání s rodinami, kde funguje pouze jeden rodič. Nejprve bylo srovnáváno 33 studií zkoumajících rozdíly mezi homosexuálním a heterosexuálním rodičovstvím ve společném soužití a jejich vlivem

¹¹² STACEY, Judith a Timothy J. BIBLARZ, 2001. *(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?* American Sociological Review. 66(2), 159-183. Dostupné také z: http://www.jstor.org/stable/pdf/2657413.pdf?seq=1#page_scan_tab_contents

na děti. Následně byly výsledky porovnány se 48 studiemi zaměřenými na děti vyrůstající pouze se samotnou matkou či otcem a rozdíly ve výchově v závislosti na pohlaví rodičů samoživitelů. Výsledky vyvrátily tvrzení, že je pro dítě oproti jiným rodinným formám nejlepší výchova sezdanými biologickými rodiči. Stejně tak nebyly zjištěny žádné rodičovské schopnosti, které by mohly být přisuzovány pouze jednomu pohlaví. Dokonce pouze minimum věcí, které by mohly přinést rozdíly v genderu je ve výchově dětí doopravdy důležitých.

Jako zásadní se neukázala ani potřeba zastoupení obou genderových rolí v rodičovském páru. Mnohem podstatnější než sexuální orientace rodičů je jejich vzájemná oddanost a soulad. Rodiny se dvěma rodiči stejného či opačného pohlaví také vykazovaly zpravidla pozitivnější výsledky než rodiny s pouze jedním rodičem. Avšak všechny rodinné formy si nesou svá pro a proti, těch heterosexuálních nevyjímaje.¹¹³

¹¹³ STACEY, Judith a Timothy J. BIBLARZ, 2010. *How Does the Gender of Parents Matter?* *Journal of Marriage and Family*. 72(1), 3-22. Dostupné také z: <http://onlinelibrary.wiley.com/wo11/doi/10.1111/j.1741-3737.2009.00678.x/full>

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přinést ucelený přehled možných vlivů homoparentální výchovy na dítě. Pro uvedení do problematiky byly v první kapitole nastíněny tradiční pohledy na rodinu, její funkce a dynamiku v současnosti. Další kapitola se věnovala náhradní péči o dítě. Ústavní péče, ač je jistým řešením pro děti bez rodin, ukázala, že není pro příznivý vývoj dítěte dlouhodobě optimální. Přesto je počet dětí v ústavní péči alarmující. Z toho důvodu je potřeba hledat další možnosti výchovy v náhradní rodinné péči, jejíž formy jsou dále popsány. S tím souvisí i možnost výchovy dětí homosexuálními rodiči.

V následující kapitole je vysvětlen pojem homoparentalita a s ní spojené události, počínaje historií samotné homosexuality, předcházející jejímu legislativnímu ukotvení v současné podobě. Zahrnuta je také situace práv homosexuálů a výchovy dětí ve světě, větší pozornost je pak věnována České republice. S tím se pojí i názory společnosti na výchovu dětí homosexuály. Nejčastějšími argumenty podporujícími zamítavý postoj jsou obavy z negativního vlivu výchovy homosexuálů na vývoj identity dítěte. Problémem by podle těchto tvrzení mohla být hlavně absence genderově odlišných vzorů, ale také vlivy předsudků ve společnosti na homoparentální rodiny.

V souvislosti s vývojem identity dítěte je nejčastěji skloňován termín genderová identita. Té se věnuje kapitola číslo čtyři. Jsou v ní popsány procesy jejího vývoje a ovlivňující faktory. Zmíněna je i teorie vzniku homosexuality. Na základě srovnání výsledků různých výzkumů je podpořen názor, že sexuální orientace rodičů nemá v oblasti genderové identity žádný zásadní negativní vliv. Větší význam je přisuzován možnému nepříznivému působení společnosti na dítě v oblasti vývoje identity sociální. Předsudky a homofobie mohou vyvolat obavy dítěte z nepřijetí. Z tohoto důvodu je pravděpodobné, že se dítě uzavře do sebe a poměry ve své rodině před ostatními tají. Homosexualita rodičů by tak měla na dítě skrze společnost nepřímý dopad. Strach z odvržení společností však zpravidla nebývá podložen žádnou osobní zkušeností. Při silné podpoře ze strany rodičů se navíc dítě s případnými obtížemi obvykle úspěšně vyrovná.

Co se týče výchovných stylů lesbických matek a gay otců a jejich rozdělení rolí, nijak významně se od sebe neliší. Fungování rodin homosexuálních párů je dokonce založeno na velmi podobném principu jako v rodinách heterosexuálních rodičů. Důležitost zastoupení obou pohlaví v rodičovském páru se nejeví jako podstatná. Genderové vzory, jež nereprezentují rodiče, nalézají děti u jiných osob ve svém okolí.

Poznatky z celé práce jsou v poslední kapitole podepřeny vybranými studiiemi na téma homoparentality. Kromě Cameronovy studie neshledává žádný jiný výzkum výchovu homosexuály jako nepříznivou. Pro důkladnější porovnání jsem se snažila najít více studií stavících se proti homoparentálním rodinám. Lidé zastávající zamítavý postoj byli však často z řad náboženských skupin ctící tradici, spíše než odborníky uvádějící vědou podepřené skutečnosti.

V ostatních výzkumech vykazovaly pozorované děti zdravý vývoj v oblasti psychické, sociální i emocionální. Přesto nesmí být opomíjeny limity všech zkoumání. Zároveň významně dominují výzkumy zaměřené na lesbické matky. Pro budoucí studie by tedy bylo dobré věnovat se více i výchově gay otců. Dalším důležitým zdrojem pro získání nového pohledu na věc jsou pak výpovědi samotných lidí, kteří byli vychováni homosexuálními rodiči.

Pro přinesení objektivního náhledu na problematiku jsem se snažila zachovat nestranný postoj a zvážit všechny pozitivní i negativní aspekty homoparentální výchovy. I přes všechna negativa, která tento typ výchovy přináší, jsem však došla k závěrům, že v celkovém pohledu nemá výchova homosexuálními páry na vývoj dítěte žádný zásadní nepříznivý vliv. Většina odborníků se shoduje na tom, že pro zdravý vývoj dítěte je ideální především takové prostředí, ve kterém se mu dostává příležitostí k navázání pevných citových vazeb a opory. Z mého pohledu je tedy výchova stabilním homosexuálním párem pro dítě dokonce lepší než výchova v ústavní péči, či v některých neúplných rodinách. Z toho vyplývá zamyšlení nad tím, proč bylo v České republice uzákoněno osvojení homosexuálně orientovanými jednotlivci, ale ne registrovanými partnery, kteří by pro dítě mohli vytvořit stabilnější prostředí. Vidím tedy v tomto bodu podnět pro další diskusi ohledně legislativních změn v oblasti náhradní rodinné péče v Česku.

Případným největším problémem homoparentální výchovy se nejeví přímý vliv rodičů na dítě, ale spíše odsuzující postoje ve společnosti, se kterými mohou být

spojené obtíže při socializaci dítěte. Za zvážení proto stojí zamyšlení se nad způsoby zvýšení všeobecného povědomí v oblasti homoparentality. I v případě zaujímání nesouhlasného stanoviska by si měl ale každý uvědomit, že rodinné prostředí je dětem předem dané a neměly by nést odpovědnost za volby svých rodičů.

Zažitá předsudky ve společnosti se však vyvracejí jen těžko. Řešením se tedy nabízí orientovat vzdělávání v oblasti homoparentality především na mladší generace. Toho lze dosáhnout například větším zařazením tohoto tématu do školních osnov. Důležité je vedení mladých lidí k větší toleranci a otevřenosti, které by později učili i své potomky.

Mnoho lidí podporuje své názory týkající se homoparentální výchovy jakožto hájení zájmu dítěte. Je ale nutno zvážit, co je tím skutečným zájmem, a co už je pouze osobní domněnkou autora.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

BECK-GERNSHEIM, Elisabeth, 2002. *Reinventing the family: in search of new lifestyles*. Malden, Mass.: Polity Press. ISBN 9780745622149.

BENKOV, Laura, 1994. *Reinventing the family: the emerging story of lesbian and gay parents*. New York: Crown Trade Paperbacks. ISBN 9780517884867.

BOWLBY, John. 2010. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788073676704.

ČÁP, Jan, 1993. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum. ISBN 8070665343.

ČÁP, Jan, 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV. Psychologie (ISV). ISBN 8085866153.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 807178463X.

DRAPELA, Victor J., 2008. *Přehled teorií osobnosti*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788073675059.

ERIKSON, Erik H., 2002. *Dětství a společnost*. Praha: Argo. ISBN 8072033808.

ERIKSON, Erik H., 2015. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál. ISBN 9788026207863.

FAFEJTA, Martin, 2004. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: Jan Piszkiwicz. ISBN 8086768066.

FAFEJTA, Martin, 2016. *Sexualita a sexuální identita: sociální povaha přirozenosti*. Praha: Portál. ISBN 9788026210306.

FREUD, Sigmund a Katherine JONES. 1967. *Moses and monotheism*. Copyright renewed. New York: Vintage Books. ISBN 9780394700144.

GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 8072031244. Dostupné také z: <http://files.zsv-dusek.webnode.cz/200000116-9e9de9f9a9/giddens%20-%20sociologie.pdf>

- CHODOROW, Nancy, 1999. *The power of feelings: personal meaning in psychoanalysis, gender, and culture*. New Haven, Conn.: Yale University Press. ISBN 0300079591.
- JANDOUREK, Jan, 2012. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada. ISBN 9788024736792.
- JANOŠOVÁ, Pavlína, 2000. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. V Praze: Karolinum. ISBN 8071849545.
- JANOŠOVÁ, Pavlína, 2008. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 9788024722849.
- KOVAŘÍK, Jiří, 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál. ISBN 8071789577.
- KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 9788073673833.
- LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK, 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum. ISBN 9788024619835.
- MALLON, Gerald P., 2004. *Gay men choosing parenthood*. New York: Columbia University Press. ISBN 0231117973.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN. Psychologická literatura. ISBN 8004252362.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 8085282836.
- MATĚJČEK, Zdeněk a kol., 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál. ISBN 8071783048.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 8071786373.
- MATOUŠEK, Oldřich, 1999. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8085850761.
- NEDBÁLKOVÁ, Kateřina. Alternativní rodinné modely aneb Rodiny lesbických matek a gay otců. (Kateřina Lišková, Jana Tesařová, ed.). In *Ženská práva jsou lidská práva. Sborník přednášek ze semináře*. 1. vyd. Brno: NESEHNUTÍ Brno, 2002. ISBN 80-903228-0-8.

- OAKLEY, Ann, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál. ISBN 8071784036.
- PETERS, N. J., 2006. *Conundrum: the evolution of homosexuality*. Bloomington, Ind.: Authorhouse. ISBN 1420893386.
- PETRUSEK, Miloslav a kol., 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 8071841641.
- POLÁŠKOVÁ, Eva, 2009. *Plánovaná lesbická rodina: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 9788021050136.
- PROCHÁZKA, Ivo, 2002. *Coming out: průvodce obdobím nejistoty, kdy kluci a holky hledají sami sebe*. Brno: STUD. ISBN 8023888501. Dostupné také z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=14>
- SINGLY, François de, 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál. ISBN 8071782491.
- SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 9788073672508.
- SULLIVAN, Maureen, 2004. *The family of woman: lesbian mothers, their children, and the undoing of gender*. Berkeley: University of California Press. ISBN 0520239644.
- WEISS, Petr, 2010. *Sexuologie*. Praha: Grada. ISBN 9788024724928.

Odborné články

- BREWAEYS, A., I. PONJAERT, E. V. Van HALL a S. GOLOMBOK, 1997. *Donor insemination: child development and family functioning in lesbian mother families*. Human Reproduction. **12**(6), 1349-1359.
- CAMERON, Paul a Kirk CAMERON, 1996. *Homosexual Parents*. Adolescence. **31**(124), 757-776.
- GREEN, Richard, 1978. *Sexual Identity of 37 Children Raised by Homosexual or Transsexual Parents*. The American Journal of Psychiatry. **135**(6), 692-697. Dostupné také z: <http://borngay.procon.org/sourcefiles/Green-37-Children.pdf>
- GREEN, R., J. B. MANDEL, M. E. HOTVEDT, J. GRAY a L. SMITH, 1986. *Lesbian Mothers and Their Children: A Comparison With Solo Parent Heterosexual Mothers and Their Children*. Archives of Sexual Behavior. **15**(2), 167-184.

- KIRKPATRICK, Martha. *Lesbian Mothers and their Children: A Comparative Study*. American Journal of Orthopsychiatry: Mental Health & Social Justice. 1981, **51**(3), 545-551.
- PATTERSON, Charlotte J., 1992. *Children of Lesbian and Gay Parents*. Child Development. **63**(5), 1025-1042.
- PATTERSON, Charlotte J., 2000. *Family Relationships of Lesbians and Gay Men*. Journal of Marriage and Family. **62**(4), 1052-1069.
- RIVERS, Daniel, 2010. *"In the Best Interests of the Child": Lesbian and Gay Parenting Custody Cases, 1967-1985*. Journal of Social History [online]. **43**(4), 917-943 [cit. 2017-03-17]. Dostupné také z: http://www.jstor.org/stable/pdf/40802011.pdf?seq=1#page_scan_tab_contents
- SOKOLOVÁ, Věra, 2009. *Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství*. Sociologický časopis. **45**(1), 115-145. Dostupné také z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/17508c1633916521de028b77d8493284090cb42f_517_SokolovaSC2009-1.pdf
- STACEY, Judith a Timothy J. BIBLARZ, 2001. *(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter?* American Sociological Review. **66**(2), 159-183. Dostupné také z: http://www.jstor.org/stable/pdf/2657413.pdf?seq=1#page_scan_tab_contents
- STACEY, Judith a Timothy J. BIBLARZ, 2010. *How Does the Gender of Parents Matter?* Journal of Marriage and Family. **72**(1), 3-22. Dostupné také z: <http://onlinelibrary.wiley.com/wo11/doi/10.1111/j.1741-3737.2009.00678.x/full>
- TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1994. *Children in lesbian and gay families: Theories and evidence*. Annual review of sex research. **5**(1), 73-100.
- TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1994. *Donor insemination for single heterosexual and lesbian women: Issues concerning the welfare of the child*. Human Reproduction. **11**(9), 1972-1976.
- TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1995. *Adults raised as children in lesbian families*. American Journal of Orthopsychiatry. **65**(2), 203-215.
- TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1996. *Do Parents Influence the Sexual Orientation of Their Children? Findings From a Longitudinal Study of Lesbian Families*. Developmental Psychology. **32**(1), 3-11. Dostupné také z: <https://pdfs.semanticscholar.org/6cdc/3d5a1dde63c9068021049b5cd367bf05bba0.pdf>
- TASKER, Fiona a Susan GOLOMBOK, 1998. *Young People's Attitude Toward Living in a Lesbian Family: A Longitudinal Study of Children Raised by Post-Divorce Lesbian Mothers*. Journal of Divorce & Remarriage. **28**(1-2), 183-202.

Internetové zdroje

APA, 2004. *Sexual Orientation, Parents, & Children* [online]. American Psychological Association [cit. 2017-05-08]. Dostupné z: <http://www.apa.org/about/policy/parenting.aspx>

BEYOND HOMOPHOBIA, 2008. *From Russia With Hate: Paul Cameron @ Moscow State U. Sociology Dept.* [online]. [cit. 2017-04-27]. Dostupné z: <http://www.beyondhomophobia.com/blog/from-russia-with-hate-paul-cameron-moscow-state-u-sociology-dept/>

CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2016. In: *Postoje veřejnosti k právním homosexuálů – červen 2016* [online]. Praha: Naše společnost [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7579/f3/ov160725.pdf

ČESKÁ TELEVIZE, 2008. *Experiment: Homosexualita v dějinách* [online]. [cit. 2017-03-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/2814-homosexualita-v-dejinach/>

IDNES.cz: Zprávy, 2016. *I registrovaní homosexuálové mohou adoptovat děti, rozhodl Ústavní soud: Diskuse k článku* [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/diskuse.aspx?iddiskuse=A160628_132637_domaci_mav

ILGA: International lesbian, gay, bisexual, trans and intersex association, 2016. *Sexual Orientation Laws in the World – Overview* [online]. [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://ilga.org/what-we-do/lesbian-gay-rights-maps/>

KINSEY INSTITUTE, *Dr. Alfred C. Kinsey* [online]. Indiana: The Trustees of Indiana University [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://kinseyinstitute.org/about/history/alfred-kinsey.php>

LGBT FAMILY COALITION, 2014. *Homoparental Families: Dealing with Homophobia and Heterosexism* [online]. [cit. 2017-04-28]. Dostupné z: http://www.familieslgbt.org/documents/pdf/CFH_MELS_Module_Homophobia_Heterosexism_ENG.pdf

MPSV, *Sociálně-právní ochrana dětí: Statistiky* [online]. [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7260>

MPSV, 2011. *Vývoj dětí v náhradních formách péče* [online]. Praha [cit. 2017-03-08]. ISBN 9788074210402. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13150/nahradni_pece.pdf

MPSV, 2013. *Formy náhradní rodinné péče* [online]. Praha [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14501>

MPSV, 2014. *Informace o sociálních zařízeních pro děti* [online]. Praha [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7513>

NATIONAL ADOPTION INFORMATION CLEARINGHOUSE, 2000. *Gay and Lesbian Adoptive Parents: Resources for Professionals and Parents* [online]. Washington, DC: NAIC [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: https://www.childwelfare.gov/pubPDFs/f_gay.pdf

PENÍZE.cz, 2016. *Očima expertů: Homosexuálové a adopce dětí?* [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/spotrebitel/314700-ocima-expertu-homosexualove-a-adopce-deti>

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY, *Sněmovní tisk 320/0, část č. 1/4 Novela z. o registrovaném partnerství* [online]. Praha [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=320&CT1=0>

PROUD: platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu [online]. Praha [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://proud.cz/>

RUDOLPH, Dana, 2012. Milestones in LGBT parenting history. *Washington Blade* [online]. [cit. 2017-03-17]. Dostupné z: <http://www.washingtonblade.com/2012/10/11/milestones-in-lgbt-parenting-history/>

STEJNÁ RODINA: různé rodiny, stejná práva [online], Praha: PROUD [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz/>

STEJNÁ RODINA, *Umělé oplodnění* [online]. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.stejnarodina.cz/umele-oplodneni.html>

STEM/MARK, 2015. *Polovina Čechů by homosexuálům povolila adoptovat dítě jejich registrovaného partnera* [online]. Praha [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: <http://www.stemmark.cz/polovina-cechu-by-homosexualum-povolila-adoptovat-dite-jejich-registrovaneho-partnera/>

UMPOD. *Mezinárodní osvojení do ciziny* [online]. [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/osvojeni/mezinarodni-osvojeni-do-ciziny/>

UNICEF, 2009. *Progress for children: a report card on child protection*. Num 8. New York: UNICEF. ISBN 9789280644395. Dostupné také z: https://www.unicef.org/publications/files/Progress_for_Children-No.8_EN_081309.pdf

ÚSTAVNÍ SOUD, 2016. *Pouhá skutečnost, že osoba žije v registrovaném partnerství, nemůže být překážkou osvojení dítěte* [online]. Brno [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/aktualne/pouha-skutecnost-ze-osoba-zije-v-registrovanem-partnerstvi-nemuze-byt-prekazkou-osvoje/>

Zákony

Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů*

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů*

SUPREME COURT OF THE UNITED STATES. *Obergefell v. Hodges*, 576 U. S. (2015). 14-556. Dostupné z: https://www.supremecourt.gov/opinions/14pdf/14-556_3204.pdf

Seznam příloh

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Práva homosexuálů ve světě – mapa.....18